

דעה ברורה

בירור כל סעיף בשלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה וקלה עם אלפי הוספות

הלכות מאכלי עובדי כוכבים

סימן קיט – החשוד לדבר אסור אין לסמך עליו בדברים הנאכלים, סעיפים יט – כ

הלכות עבודת כוכבים

סימן קמא – דין הצלמים והצורות (של עבודת כוכבים), וכו' סעיפים

ליקט וערך: אשר הורוביץ

לעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג.

שלחן ערוך

תוכן ענינים חלקי

הלכות חשוד דין החשוד

מתי אפשר להאמין למי שאינו אוכל כשר שהמאכל שקנה הוא כשר (סעיף יט)
המביא מתנה בשם אחד מהמומחים מתי נאמן (סעיף יט)
מירתת מתי אומרים באיסורי תורה ובאיסורי דרבנן (סק"ג)
החשוד לאכול דבר שאין הרבים רגילים להקל מה דינו (סעיף כ)
מי שיש שמועה שעירב איסור במאכל שבחנותו מה דינו של כל הסחורה שבמחסן (סק"ח)

הלכות עבודת כוכבים סימן קמא

הצורות שעושים הגויים בכניסה לעיר מה דינם (סעיף א)
צורות הנמצאים בכיכרות וברחובות העיר או הכפר מה דינם (סעיף א)
שתי וערב כשאינו בו דמות פני אדם האם דינו כעבודה זרה (ס"ק טו-כג)
שתי וערב כשאורכו ורוחבו שווה מה דינו (סק"ד)
תכשיט שכולו שתי וערב וכשיש בו אבנים טובות מה דינו (סק"ח)
שרשרת והתליון שתי וערב האם מותר (סק"ט)
כלי שחקוק עליו שתי וערב מה נעשה עמו (סק"כ)
מטבעות כסף שצורת השתי וערב בולטת בהם מה דינו לקנות בהם ולהשהותם בבית (סק"כ)
מחסר בבולים שיש עליהם שתי וערב מה הדין (סק"כ)
מפות ובגדים שרוקמים עליהם צורות שתי וערב מה דינם (סק"כ)
כיצד יתפלל או ישתחוה כשכנגדו מי שעל בגדו מצוייר שתי וערב (סק"א)
ראש דג שנקרא העכ"ט שבראשו עצם שנראה כשתי וערב האם מותר לאוכלו (סק"ב)
שתי וערב שידוע שלא נעבדו (סק"ג)
שתי וערב באלכסון מה דינו (סק"ג)
וכשנופל סכינים או דבר אחר ונראה כדמות שתי וערב מה ראוי לעשות (סק"ג)
מכונת שיש עליה סמל בולט של שתי וערב מה יעשה (סק"ג)
מסגרות חלונות שמהחיבור נראה כשתי וערב האם צריך לתקנו (סק"ג)
דפוס של שתי וערב מה דינו לעשותו ולהשהותו (סק"ג)
משחקים בגדים אולר וכדומה שמצוייר עליהם כדמות שתי וערב כיצד יש לנהוג (סק"ג)
להשתכל בצורת שתי וערב מה הדין (סק"ג)
שברי צלמים מה דינם, וכשהשבר יד או רגל עומד על בסיסו או לא מה דינו (סעיף ב)
מהי צורת השמש והירח שנאסר לעשותם (סק"ה)
נר שיש עליו צורת עבודה זרה האם מותר להדליקו (סקמ"א)
מטבעות כסף כמה חילוקים (סקמ"ו)
מה דין בובות למשחק התינוקות לסחור בהם ולהשהותם אצלו (סק"ס)
ומה דין מסכות לפורים (סק"ס)
איסור לעשות ארבע פנים יחד מתי (סקס"ג)
עשה שתי צורות מהארבע פנים מה דינו (סקס"ג)
צורת שמש עגולה מה דינה (סקע"ח)
ציור שמש וירח מה דינו (ש"ך סקפ"א)
צורת לבנה מהי בתחילת החודש או באמצע החודש
שמש וירח בתלת מימד [שרואים מכמה צדדים] מה דינו (סקפ"א).
צורות שעשה לנוי (ס"ק ק).
מה יעשה מי שרוצה לצייר מזלות או לציירם בכותלי הבית.
צורת טלה או כל חיה שבמזלות מותרת (ס"ק קא)
ציורים בבית הכנסת האם מותר (סקק"ד)
מנורות שיש עליהם פרצוף אדם האם מותר לקנותם (סקק"ד)
צורה שאינה שלמה שחסר יד או רגל מה דינה (סקק"ה)
ראשים להניח עליהם בובה מה דינו (ש"ך סקק"ח)
האם מותר לצייר בקירות הבית צורת אדם קטן מאוד (ש"ך)
מנורה שהקנים שלה בעיגול מחלוקת האם מותר לעשותה של שבע קנים (ס"ק קטז)
שולחנות קטנים כדמות שלחן שבמקדש מה דינו (ס"ק קטז)

סימן קיט – החשוד לדבר אסור אין לסמך עליו בדברים הנאכלים, סעיפים יט – כ
 יט האומר למי שהוא (א) חשוד לאכל גבינה של עובד פוכבים: קנה לי (ב) גבינה
 בשרה מן הממחה, והלך והביא לו ואומר לו: בשרה, מהממחה קניתי, (ג) אינו
 נאמן. (ד) מאיש פלוני (ה) ממחה קניתי, (ו) נאמן. (ח) הביא לו ממחה בשם אחד

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) חשוד לאכול גבינה של עובדי כוכבים. שהוא חשוד לדבר שאיסורו מדרבנן.
 (ב) גבינה כשירה מן המומחה והלך והביא לו ואומר לו כשרה מהמומחה קניתי אינו
 נאמן. פירוש: לא רק כשאמר שיקנה לו גבינה וחוזר ואומר שקנה גבינה כשרה
 מהמומחה שאינו נאמן, אלא אפילו אמר המשלח בפירוש שיקנה אצל מומחה והשליח
 חזר ואמר שקנה אצל המומחה ומסתבר שבאמת לא עבר על דבריו והביא מהמומחה,
 מכל מקום אינו נאמן, כיון שאינו אומר שקנה אצל איש פלוני אינו מפחד לשקר
 וחוששים שאולי הוא משקר (ש"ך סק"ד).

(ג) אינו נאמן. כיון שיש לחוש שמשקר, ולא מצא גבינה אצל מומחה וקנה אצל מי
 שאינו מומחה, וחושש שאם יאמר את האמת היכן קנה יפסיד את הכסף ששילם עבור
 הגבינה, ולכן משקר ואומר שקנה אצל המומחה (ש"ך סק"ו). ואפילו שתמיד בשל חבריו
 הוא נאמן כאן בגבינות אינו נאמן, כיון שיש לו הנאה בזה שקנה אצל מי שאינו
 מומחה או מגוי שמחיר הגבינות שלהם זולות יותר מהגבינות הכשרות (שו"ת ספר יהושע
 חי"ד סי' ס בהיתר הט') ואפילו אם מחיר הגבינות שוה (וכמו שכתב הפר"ח בסק"ד) מכל מקום יש
 לחוש שקנה גבינה מגוי או מישראל חשוד שפגע בו ראשון ולא רצה להטריח עצמו
 לקנות גבינה כשרה (פרישה סק"ו) וגם חוששים שהביא משלו כי רצה למכור את שלו (דגול
 מרבה).

(ד) מאיש פלוני מומחה קניתי, נאמן. ואפילו אומר כן מעצמו מאיש פלוני מומחה
 קניתי והמשלח לא ציווהו אצל מי לקנות, נאמן, כיון שמפרש שקנה אצל אדם מסויים
 הוא חושש שישאלו אותו האם באמת קנו ממנו ויתפס בשקר (ש"ך סק"ה כנסת הגדולה הגהות
 הטור אות לד פר"ח סק"ב חכמת אדם כלל עא אות יא) ויש אומרים שמדובר שהמשלח אמר לו שיקנה
 מהמומחה, אבל אם המשלח לא אמר כלום אינו נאמן, כי סבור השליח שהמשלח אינו
 מקפיד וגם אם אני יאמר לו מאיש פלוני הוא לא יחקור לברר האם זה אמת (פרי תאר סוף
 סק"ה, אבני צדק סק"ח, שערי דעה סק"א) והעיקר כדעה הראשונה (זבחי צדק ס"ק קכב).

(ה) מומחה. ואנו מכירים אותו פלוני שהוא מומחה, כי אם אנו לא יודעים שהוא
 מומחה אלא על פי דבריו אינו נאמן כי הוא יכול לומר שלדעתו אותו פלוני בחזקת
 מומחה (פרי תאר סק"ה).

(ו) נאמן. כיון שהוא אומר שמו של האיש הוא חושש שיבדקו אחריו ויתפסו אותו
 בשקר, ולפי זה מי שאינו מפחד כמו אדם אלים וכדומה אינו נאמן, כי אפילו לא ימצא
 כדבריו לא איכפת לו (ט"ז סק"ח). וכמו שאנו מאמינים באומר שקנה גבינה אצל המומחה
 כמו כן גם החשודים על סתם יינם כשאומרים יין זה ממומחה קניתי נאמנים (דבר שמואל

שלחן ערוך

מִהַמְּחִין, (ט) נֶאֱמָר, (י) שְׁאִינוֹ חָשׂוֹד לְהַחֲלִיף. (יא) בְּפֶנֶה דְּבָרִים אֲמֹרִים, כְּשֶׁאִינוֹ חָשׂוֹד עַל הַגָּזֵל, אֲבָל אִם הוּא חָשׂוֹד עַל הַגָּזֵל כֹּל שֶׁכֵּן שֶׁהוּא חָשׂוֹד עַל הַחֲלִיפִין. (יב) וְכֵן זֶה אִינוֹ נֶהֱגָה בְּחָשׂוֹד עַל חֲסוֹד לְאוֹרֵתָא (יג) (בֵּית יוֹסֵף). כ (יד) הַחֲשׂוֹד לְאַכֹּל דְּבָרִים

דעה ברורה

סי' מט) ויש אומרים שאפילו אם נאמינו שקנה מפלוני המומחה יינו אסור כיון שאינו נאמן על מגע עובד כוכבים בינו ויש לנו לחשוש שגם ביין זה לא נזהר ואולי גוי נגע בו (הרשב"ץ ח"א בסוף התשובות והביאו אבני צדק סק"ט).

(ז) נאמן. ולדעת הפרי תאר (סקכ"ה) אפילו אם אמר לו המשלח תקנה לי מאיש פלוני, וחזר השליח והביא ולא אמר כלום, אנו אומרים שקנה אצל אותו פלוני, שהרי חזקה שליח עושה שליחותו. והזבחי צדק (ס"ק קכד) תפס עליו שזה קולא יתירה ולא הביאו אותה הפוסקים הרי שסוברים שאינו נאמן, וגם לא אומרים חזקה שליח עושה שליחותו כשיכול להישמט ואינו נתפס עליו כגנב, ויש להחמיר.

(ח) הביא לו מנחה בשם אחד מהמומחים. שאומר שהשולח שמו כך וכך הידוע כאדם כשר, נאמן. ובאמת אפילו אם לא יאמר את שם השולח אלא יאמר סתם שהשולח הוא מומחה, נאמן, לטעם שיבואר בהמשך, מכל מקום כתב המחבר בשם אחד מהמומחים, כיון שכן דרך של כל נותן מתנה להזכיר את שמו של נותן המתנה (ט"ז סק"ח ש"ך סק"ו). והחוות דעת כתב שדברי הש"ך נאמרו דוקא בעיר שאין בה חשודים, אבל בעיר שיש בה חשודים אינו נאמן עד שיזכיר שם המומחה. ומלשון הש"ך לא משמע כן, וגם במקור מים חיים השיגו, וכן פסקו להקל הערוך השולחן אות מו, זבחי צדק ס"ק קכו).

(ט) נאמן. ואפילו שאין כאן אלא את דברי השליח, כיון שאינו חשוד להחליף (פרי תאר סקכ"ו).

(י) שאינו חשוד להחליף. כי אדם אינו נותן מתנה משלו ואומר שהמתנה משל חברו (טור מהרשב"א) ולחשוש שאדם שאינו מומחה שלח את המתנה והוא משקר ואומר שמומחה שלח, לא חוששים, כי אם כן אנו חושדים בו שכוונתו להכשיל, וזה אפילו גוי אנו לא חוששים שבכוונה רוצה להכשיל להעביר ישראל על דת בלי הנאה כלל, וכל שכן שישראל חשוד אינו מכשיל בחינם (ש"ך סק"ו ופרי חדש סק"ג) וגם לא חוששים שאותי השולח אינו מומחה והוא טועה וחושבו למומחה, כי המומחים ידועים וניכרים ויש קול שאדם זה אדם מהחרדים לדבר השם ולא שייך לטעות בזה (זבחי צדק ס"ק קכו).

ובהלכה זו הוסיף המחבר את המילים שאינו חשוד להחליף, ללמדינו שאפילו כשאינו מפחד לשקר מכל מקום כיון שאינו חשוד להחליף נאמן (ט"ז סק"ח).

(יא) במה דברים אמורים. שאינו חשוד להחליף, וגם האומר מאיש פלוני מומחה קניתי נאמן, כשאינו חשוד על הגזל, אבל אם הוא חשוד על הגזל כל שכן שהוא חשוד להחליף ואינו נאמן (פרישה, וכנסת הגדולה הגהות הטור אות לה, וזבחי צדק ס"ק קכו).

(יב) וכל זה אינו נוהג בחשוד על איסור דאורייתא. כי לא הקילו אלא באיסורים של דבריהם ולא באיסורי תורה (וכמו שכתב הבית יוסף).

שלחן ערוך

ה

~~~ דעה ברורה ~~~

ויש בזה שלשה דעות: א. מלשונו של הרמ"א שכתב וכל זה משמע ששני ההלכות שהביא המחבר 1. האומר שקנה ממומחה פלוני, 2. והמביא מתנה בשם אחד מהמומחים, רק החשוד על איסור דרבנן נאמן, ולא החשוד על איסור תורה, ולדעת הרמ"א גם המחבר דעתו כן, אפילו שלא כתבה בבית יוסף רק על ההלכה הראשונה הוא הדין בשניה כי לשניהם אותו טעם (ובהמשך יבואר האם גם הש"ך סובר כן).

ב. אבל הפרישה (סק"ח) כתב שדווקא בדין הראשון של מומחה פלוני נאמן, אינו נוהג אלא באיסורים דרבנן אבל באיסורי תורה אינו נאמן, אבל הדין השני שהביא מנחה בשם אחד מהמומחים נאמן אפילו באיסורי תורה, ולדעתו גם הבית יוסף סובר כן ולכן לא כתבה אלא על דין הראשון (ומדברי הש"ך סק"ז משמע שגם הוא סובר כן. כך הסביר הכנסת הגדולה הגהה בית יוסף אות סז. אולם החכמת אדם כלל עא בסופו כתב שדעת הש"ך כרמ"א).

ג. אמנם כמה פוסקים חולקים ופסקו ששני דינים אלו נאמרו אפילו באיסורי תורה, שהרי כשאומר שמו של השולח או המוכר הוא מפחד לשקר, וסברת מירתת נאמר אפילו באיסורי תורה (טורי זהב סק"ח, פרי חדש סק"ד פרי תאר סק"ז הגר"א סק"מ, מסגרת השלחן ד"ה לשון, ברית יעקב חלק אבן העזר סי' ל, יד אליעזר סק"ח בסופו. וכתב הטורי זהב שכן מצא בפירוש ברשב"א במשמרת הבית שלא היה לפני רבינו הבית יוסף, וכאן בגבינה חידושו של הרשב"א שגם באיסורי דרבנן כמו גבינות אינו נאמן אלא כשאומר מפלוני מומחה). וכתב בשו"ת כתב סופר (סי' עו) הטעם כי כשאומר המשלח לשליח קנה לי מפלוני מומחה נאמן אפילו באיסורי תורה, כיון שהזכיר לו את שם המומחה מפחד יותר לשקר, כי אומר שלכן הזכיר את שמו כי אינו סומך עלי ואומר את שמו בכדי שיוכל לברר, אבל כשאמר קנה לי מן המומחה סתם ולא הזכיר שמו של המומחה נראה לו לשליח שהוא סומך עליו, ולא מפחד לשקר, וכן נראה לו להלכה ולא למעשה עד אחר הבדיקה מפי סופרים.

והנה יש אומרים שסברת מירתת באיסורי תורה אומרים רק בגוי שמפחד ביותר ולא בישראל חשוד שפחות מפחד לשקר כי קצת מחזיקים אותו בכשר (תבואות שור סי' ב סקט"ו בתירוץ הא' וחוות דעת, מקור מים חיים).

ועוד כתב התבואות שור שסומכים על סברת מירתת רק שיש עמו צירוף כמו במוכר ביצים שיש לביצים סימני כשרות.

ולגבי הדין השני שהביא בשם אחד מהמומחים כתב הבאר היטב (סקכ"ה) שצריך עיון האם להלכה למעשה אומרים סברא זו שאין אדם נותן משלו בשם אחרים באיסור תורה (באר היטב סקכ"ה).

(יג) בירור הלכה: ומה שכתב המחבר בסימן ב סעיף ד, מומר לתיאבון שאומר פלוני מומחה שחט לי ואז דוקא נאמן. הטורי זהב (סק"ח) הביא מזה אחד מראיותיו שאפילו באיסור תורה נאמן כשאומר בפירוש איש פלוני ואז מפחד. והש"ך (סקל"ז) דעתו כרמ"א שרק באיסור דרבנן נאמן אבל באיסור תורה אינו נאמן, ומכל מקום במומר לתיאבון נאמן,

א. כיון שאומר מומחה פלוני (ש"ך בסי' ב).

שְׁאִין הָרָבִים רְגִילִים לְהַקֵּל בָּהֶם, (טו) אָף (טז) הוּא (יז) חֲשׂוֹד (יח) לְהַחֲלִיף. (יט) וַיֵּשׁ
אֲמָרִים שְׁאִין מִפְקִידִין אֶצְלוֹ דְּבַר הָאֶסּוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲלֵא בְּשֵׁנֵי חוֹתְמוֹת (וע"ל
ס' קו"ח (כ) ס"ח).

~~~ דעה ברורה ~~~

ב. שבשחיטה כל החשש שאולי המומר שחט, אבל כשיודעים שהוא לא שחט אין
לחשוש לכלום כי הכלל הוא שרוב המצויים אצל שחיטה בחזקת מומחים הם, ולכן
סומכים שלא הוא היה השוחט אלא אדם כשר.

ג. שכאן כיון שקנה הוא גרוע יותר וחוששים באיסורי תורה שהוא משקר מפני הפסד
ממונו מה שאין כן בשחיטה הבשר שלו ומה ירויח אם ישקר, ולכן סומכים עליו.

ד. יש לחלק בין מומר לתיאבון לחשוד, שמומר לתיאבון שיודע שנבילה אסורה אלא
שבכל זאת אוכל לתיאבון אינו עובר על לפני עיור ולכן סומכים עליו, מה שאין כן
חשוד שאינו חושבו לעבירה ואומר שמותר הוא ומאכיל גם לאחרים לכן באיסורי
תורה לא סומכים עליו.

והפרישה תירץ שבשחיטה הוא עצמו אוכל מהבשר ולכן נאמן. ולש"ך אין ממה שהוא
אוכל ראייה, שהרי הוא מומר אוכל נבילות לתיאבון.

ומה שגוי מוכר ביצים נאמן כשאומר ביצה זו של עוף פלוני ואנו מכירים שאותו עוף
הוא טהור (בס' פו ברמ"א) לטורי זהב משם ראייה שאפילו באיסורי תורה נאמן. ולש"ך כיון
שהוא עצמו מוכר לו סומכים עליו. ולתבואות שור כיון שיש שני הסברות גם מירתת
וגם שיש לביצים סימנים.

(יז) החשוד וכו' ויש אומרים שאין מפקידין אצלו דבר האסור מן התורה אלא בשני
חותמות. ולפי זה ההלכה הראשונה פסקה המחבר ואת ההלכה השניה רק הביא בשם
יש אומרים. וגירסת הבאר הגולה (סקכ"ח) יש אומרים החשוד לאכול דברים שאין
הרבים רגילים להקל בהם אף הוא חשוד להחליף, ואין מפקידין אצלו דבר האסור מן

התורה אלא בשני חותמות (כמו שבאמת בס' קיח סעיף ח הביא המחבר דעה זו בשם יש אומרים, וגם הפרי חדש
סקל"ו תמה על המחבר שלא כתב את הדין הראשון בשם יש אומרים כמו שכתבו שם. וכן הסכים השלחן גבוה סקנ"ז, וסיים
שלא כתב המחבר את הדין הראשון פעם נוספת בסימן זה אלא כדי לכתוב את המשך הדברים שאין מפקידים אצלו אלא בשני
חותמות. ומהש"ך משמע כגירסת הספרים כמבואר בערוך השולחן אות יט).

(טו) החשוד לאכול דברים שאין הרבים רגילים להקל בהם אף הוא חשוד להחליף. את
אותם הדברים שהוא חשוד עליהם, אבל לא דברים אחרים, כי החשוד לדבר אחד
אפילו לדבר שאין הרבים רגילים להקל בו אינו חשוד לכל התורה, אבל לדבר זה
שהוא חשוד עליו הוא נחשב כעברין גמור ואין לו שום נאמנות. ומטעם זה כתבו
הרשב"א והמחבר אף הוא חשוד להחליף ולא כתבו שהוא חשוד לכל האיסורים (ש"ך
סקל"ח ופר"ח סקל"ה). ולדעת הב"ח מה שכתבו הרשב"א והמחבר שהוא חשוד להחליף זה
לפי שהחשוד לדבר שאין הרבים רגילים להקל בו חשוד לכל התורה.

(טז) הוא חשוד להחליף. ואפילו שהחשוד לאיסור אכילה אינו חשוד על הגזל, מכל
מקום כיון שאנו רואים שמשום יצר של אכילה הוא עובר על איסור נבילה, אנו

~~~ דעה ברורה ~~~

אומרים שבשביל האכילה הוא יעבור גם על איסור גזל, כי מה משנה אם עובר על נבילה בשביל אכילתו או על גזל בשביל אכילה (שו"ת ברכת יוסף חא"ח סי' א-ב).

(יז) חשוד להחליף. ודוקא בשלו אבל בשל חבירו אינו חשוד להחליף כי אין אדם חוטא בשביל חבירו (רמב"ם והביאו בית יוסף) וכשיש לחוש לרמאות יש לחשוש אפילו בשל אחרים (טורי זהב סק"ח, להסביר דעתו של הרמב"ם והבית יוסף. וכך פסק בשו"ת פני יהושע ח"ד סי' יד). ונחלק עליהם הטורי זהב שרק בבכור אומרים סברא זו אבל בשאר חשוד אנו פוסקים שהחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו. והבית מאיר פסק שאם יכול לשאול אדם נאמן על דבר איסור אם הוא מתוקן לא יסמוך על החשוד, וכשאינן את מי לשאול כי רק החשוד יודע יכול לסמוך עליו.

(יח) להחליף. אבל אינו חשוד על שאר האיסורים (שו"ת עבודת הגרשוני סוף סי' טו) וכן החשוד למכור איסור מעורב עם היתר לא אוסרים רק מה שלפניו ולא את כל הסחורה שבמחסן שלו, כי אפילו אם עירב אינו חשוד לערב רק קצת ולא את כל הסחורה כי חושש שאולי יתודע הדבר לרבנים והם יאסרו לקנות ממנו. וזה דוקא בזמנים הקדומים שהיה יד החכמים חזקה על העם אבל בזמן הזה אין להתיר את הסחורה שבמחסן אלא אם ידוע שכח בית דין באותו מקום חזק מאוד ויש בכוחם להפסיד לו את כל הסחורה (פ"ח בסוף הסימן ולחם הפנים סק"ד). ובעוונותינו הרבים אין לנו בזמן הזה כח בית דין יפה ואסור גם כל הסחורה שבמחסן שלו (זבחי צדק ס"ק קל).

(יט) ויש אומרים שאין מפקידין אצלו דבר האסור מן התורה אלא בשני חותמות. ודבר האסור מדרבנן אלא בחותם אחד. ודעה זו הובא כבר בסימן קיח סעיף א ברמ"א. ומה שהובא דעה זו כאן אפילו שלא מדובר בסימן זה מדיני חותם, משום שמוצא דין זה שהחשוד לאכול דבר שאין הרבים רגילים להקל בו חשוד להחליף, יצא לרשב"א מבעלי דעה זו שצריך החשוד שני חותמות, ולכן כתבה המחבר כאן. וכדברי היש אומרים הללו פסקו כמה מגדולי הפוסקים (באר הגולה סק"ח שכתב שדעה זו אינה יש אומרים, והפ"ח סק"ו, ובית לחם יהודה סק"ה. וביאר הפ"ח שכן דעת המחבר להלכה, ומה שבסי' קיח סעיף א כתב דין שני חותמות והזכירו רק בגוי ולא בישראל חשוד, כוונתו, שאפילו בגוי צריך שני חותמות ולא כדעה שהביא שם הרמ"א שבגוי מספיק חותם אחד, אבל בישראל חשוד לא נחלק על היש אומרים שם וברור שגם לדעת המחבר צריך שני חותמות) אבל אפשר שדעה זו מדברת רק בחשוד להחליף ולכן צריך שני חותמות ולא בחשוד על האיסורים (וכמו שכתב הש"ך שם בסי' קיח סקט"ז) והוא אינו צריך שני חותמות (וכך פסק הערוך השולחן אות יט).

(כ) סעיף ח. ששם כתב המחבר את הדין הראשון בשם יש אומרים.

הלכות עבודת כוכבים

סימן קמא – דין הצלמים והצורות (של עבודת כוכבים), וכו' ה' סעיפים

א כל הצלמים (ש'ל עבודה כוכבים) הנמצאים (א) בכפרים, אסורים, דסתמא לשם עבודת כוכבים נעשו. והנמצאים בפרקים, מותרים, (ב) דודאי לנוי (ג) נעשו, אלא אם כן עומדין על פתח (ד) המדינה, (לשון רמב"ם פ"ז מהלכות עבודה כוכבים) (ה) והיה ביד הצורה (ו) צורת (ז) מקל או (ח) צפור, או (ט) בדור או (י) סף או (יא) עטרה (יב) וטבעת.

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) בכפרים אסורים, דסתמא לשם אלילים נעשו. כיון שאין דרכם לעשות לנוי אם כן כבר נתחזק האיסור שהצורה נעשה לשם עבודת כוכבים, ונעשה כספק השקול שיש לנו להחמיר בו בספק עבודת כוכבים (ט"ז סק"ב). והש"ך כתב שאינו כספק השקול אלא ודאי לעבודה זרה נעשו, ובאמת אפילו אם יהיה לנו רק ספק האם נעשו לנוי או לאלילים אסורים עד שנדע בודאות שלנוי נעשו (ש"ך סק"א). ויש חילוק בין הפירושים בשברי צלמים של כפרים, כי לשיטת הט"ז שהם כספק השקול ולכן אסורים, אם כן כשנשברו מותרים, מחמת ספק ספיקא, ספק לא נעבדו וגם אם נעבדו אולי ביטלו אותם. מה שאין כן לשיטת הש"ך שודאי נעשו לעבודה זרה אם כן אין כאן רק ספק אחד שאולי ביטלו אותם ובספק אחד לא נתיר, ושבריהם אסורים (מקור מים חיים ד"ה ועתה, ועיין שם שהעיקר כט"ז כי אפילו אם כש"ך שהצורות של כפרים ודאי לעבודה זרה נעשו עדיין יש ספק האם במציאות הם נעבדו).

(ב) דודאי לנוי נעשו. כי אפילו שבספק עבודת כוכבים יש להחמיר, מכל מקום כשיש סברא להיתר ולאיסור ראוי להקל, שהרי הכלל הוא שמספק לא מחזיקים איסור אלא במקום שכבר נתחזק האיסור, וכיון שיש סברא לומר שנעשו לנוי מותרים (ט"ז סק"ב). (ג) נעשו. והעומדים במקום מעבר לרבים וספק האם הם של הכפרים או של הכרכים מותרים (ערך ש"י).

(ד) המדינה. פירוש: העיר (ש"ך סק"ב).

(ה) והיה ביד הצורה. בין היא צורת אדם או שאר צורות (ט"ז סק"א ש"ך סק"ג ובקהל יאודה הוכיח שכן היא דעת הראשונים). והב"ח כתב שרק צורת אדם ולא שאר הצורות. (ו) צורת מקל או ציפור וכו'. שכל אלו היו מראים שהצורות נעשו לשם אלילים. ובזמנינו הכל לפי העניין ובין בכרכים ובין בכפרים צריך לראות האם נראה שנעשו לשם אליל או לנוי (ש"ך סק"ד).

(ז) מקל. לסימן שרודה על כל העולם.

(ח) צפור. לסימן שהוא במרום.

(ט) כדור. לסימן שתופס העולם שעגול ככדור.

(י) סייף. שבידו להמית.

(יא) עטרה. שהוא מלך על העולם.

(יב) וטבעת. שחותם מי למות ומי לחיים.

שלחן ערוך

ט

הגה: (יג) שתי וערב (טו) שמשתחוים לו, (טז) דינו (יז) קדין פֿלֶס וְאֶסּוּר בְּלֹא בְּטוּל. (יח) חֲזָל שְׁתֵּי
וְעֶרֶב (יט) שְׁתּוּלִין בְּפֹאֶר (כ) לְזַכְרוֹן, אֶפְסָחוּ מִמְּקוֹמוֹתֵיהֶם (כא) לֹא מִקְרִי (כב) פֿלֶס, (כג) וְיִמְתָּק. (מְרַדְכִי

~~~ דעה ברורה ~~~

(יג) שתי וערב וכו'. וכן הוא בכל הנסחאות הישנות, ובקצת שולחן ערוך החדשים
שינו הצנזורה את הלשון וכתבו צורות שמשתחוים לו.

(יד) וערב. שאורכו יותר מרוחבו ושעומד בכלות שני שלישים שכך הוא צורת אדם
שנתלה (ש"ת הגר"א גוטמכר י"ד סי' מג).

(טו) שמשתחוים לו. כמו המונח בבתי עבודה זרה שלהם. או שחוקקים אותו בבית
קברות על גבי מצבה שהוא כעין עבודה לטעותם להסתיר נשמתם בסתר כנפיה (ש"ת
מהר"ם שיק ח"ד סי' קנב, וישראל שעושה מצבה לגויים עם שתי וערב פסול להיות סופר סת"ם) ומיד כשנעשו אפילו
עדיין לא הניחו על הקבר נאסרו (דברי יוסף ח"ג סי' תתקנח).

(טז) דינו כדין צלם. שיש בו הוכחה שנעשה לשם אליל ואסור בלא ביטול (ש"ך סק"ה).
והיינו כשהשתי וערב הוא של ארבע קצוות, אבל כשהוא של ששה קצוות מותרים
(גליון מהרש"א מהר"א ש סוכה פ' לולב הגזול סי' כו) בסתמא, אבל כשידוע שיש נכרים שנוהגים לעבוד
אותם ודאי שאסורים (דרכי תשובה סק"ג).

(יז) כדין צלם. ואפילו שהוא בלי דמות צלם רק השתי וערב לבד (כי אם הוא עם דמות אדם מה
החידוש שדינו כדין צלם).

(יח) אבל שתי וערב שתולים בצואר לזיכרון שבאו ממקומותיהם. כלומר שאין עיקר
מה שעושים משום זכרון עצמו אלא כל הכוונה הוא להתייחס אל התלוי, וזה ספר
יוחסין להם להורות כי הם באים מכת המאמינים באותו האיש שטעו בו, ולכן לא
מחמירים בזה לחוש שאולי השתחוו לו כי אין כוונתם לזיכרון אותו האיש ממש (ש"ת
בתי כהונה ח"א סי' יג דף נט טור ד). עוד יש לפרש לזיכרון, שקיבלה כמזכרת ואין כוונתו כלל
לעבודה זרה, אבל כשתולה להתייחס אל התלוי כיון שכוונתו להראות ששיך לכת
המאמינים והטועים אולי יש צד איסור. ולכן תכשיט שכולו רק צורת שתי וערב נראה
שכוונתו להראות ששיך לאמונתם, כי מי שאינו מבני אומנתם לא היה לובשה
כתכשיט, אבל בתכשיט שמשובצים בו אבנים טובות ובנוסף יש בה צורת שתי וערב
אפילו אם האבנים טובות מסודרים כצורת שתי וערב נחשב כתכשיט לנוי (ש"ת דברי יציב
י"ד סי' מה).

(יט) שתולין בצואר לזיכרון לא מיקרי צלם ומותר. כשידוע שלא השתחוה לו ולכן
אפילו שהשרשרת היא כלי חשוב מותר, אבל כשאין ידוע לו כיון שהדרך לעבוד את
הצורה הזאת חוששים שנעבדה ואסורה מספק (ש"ך סק"ו). אבל מפשטות לשון הרמ"א
משמע שאפילו בספק כל שאין ידוע שנעבד מותר (ש"ת אבני נזר ח"מ סי' קיט, וכן הבין בשו"ת בתי
כהונה ח"א סי' יג בדעת הרמ"א). אבל רבינו המחבר בשו"ת אבקת רוכל (סי' סה) אסר כל צורת
שתי וערב מספק שאולי נעבד. ובזמן הזה הצורה שתולים בתליון השרשרת בצואר
ודאי מותרת שידוע שאינם עובדים לה.

(כ) לזכרון לא מיקרי צלם. ולכן בזמן הזה שחוקקים חקק בכלים ומציירים בהם צורות
של עבודת כוכבים שבזמנים הקדומים היו עובדים אותם, וכל כוונתם היא לנוי לזכר

שלחן ערוך

~~~ דעה ברורה ~~~

העבודת כוכבים, מותרים בהנאה, ואסור להשתותם אצלו מפני החשד אם הם בולטים, וראוי להחמיר בספק איסור תורה, אבל צורה שדרך להשתחוות לה אסורה (ש"ך סק"ו).

ואפילו שאינם עובדים בזמן הזה את הצורה שתי וערב רק משתחוים לה לכבוד התלוי, אין להקל (ש"ך סק"ז) שפירש שהרמ"א בסעיף ג שהקיל כשאין עובדים זה דוקא בצורת חמה ולבנה ודרקון, ולא פירש שגם בשתי וערב, כי בשתי וערב גם בזמנינו אין להקל. **ויש אומרים שבזמן הזה שאינם עובדים לשתי וערב כי אינם אדוקים היום בעבודה זרה ואינם עובדים לצורה כשהיא על הכלים אפילו על כלים מכובדים, הכלים מותרים בהנאה** (חכמת אדם בספרו בינת אדם סי' ע, ובן איש חי שנה ב פ' מסעי אות ב) אבל מכל מקום אם הצורת שתי וערב בולט אפילו שמותר בהנאה אסור להשתותה אצלו משום חשד, וראוי להחמיר גם בהנאה אם הצורה בולטת על כלי חשוב (חכמת אדם כלל פה אות ב).

ולכן מטבעות כסף שידוע שלא משתחוים להם אפילו אם הצורת שתי וערב בולטת מותרים (פתחי תשובה סק"ב מהגהות חתם סופר מהדורא בתרא ויבואר עוד בהמשך). **וכן מותר לסחור בבולים שיש עליהם צורת שתי וערב שדינם כמטבעות שנחשבים למבזים** (שו"ת אגרות משה י"ד ח"א ס"ס) וגם כפות שחקוק בהם צורת שתי וערב מותרים (פתחי תשובה סק"א משו"ת פרי תבואה סי' נא, כיון שהם לזכר ולא משתחוים להם, וגם הצורת שוקעת. וזה מעיקר הדין אבל ראוי שלא להשתותן כמבואר בהמשך) **וכן מפות ובגדים שרוקמים עליהם שתי וערב מותרים שידוע שנעשו לנוי** (שו"ת זקן אהרון [וואלקין] ח"ב סי' נב).

(כא) לא מקרי צלם. ומכל מקום אין נכון להתפלל כנגד כל צלם. וכן אסור להשתחוות במודים כשיש כנגדו מי שלובש בגד ועליו צורת שתי וערב, ואפילו ידוע שנעשה רק לנוי ואין משתחוים לו, וכל החילוק בין אם נעשו להשתחוות לו או לנוי זה רק לגבי דין ביטול (בית הלל ס"ק א-ב).

(כב) צלם. ופשוט שמותר לאכול ראש של דג שנקרא העכ"ט שיש בראשו עצם שגידולו נראה כדמות שתי וערב שיש נוהגים שלא לאוכלו והוא מנהג שטות (שו"ת בר ליזאי חי"ד דף נב ע"ב).

(כג) ומותר. והפוסקים החמירו מאוד לכתחילה בכל צורת שתי וערב אפילו בידוע שלא נעבדו (שו"ת אפרסקטא דעניא ח"ג סי' קנב שאין לחוש לכל צורת שתי וערב לאסור אך טוב למחות כל צורה הדומה, ועיין שם בסי' קנא עמוד יח שהוכיח ששתי וערב זה היה עבודה זרה קדמון עוד לפני אותו האיש), **ולכן אפילו בכלים יזהר שלא יהיה כצורת שתי וערב בולטת רק יעשה באלכסון** (שערי רחמים לגר"ח מוואלזין אות א בשם הגר"א והביאו דרכי תשובה סק"ג) **ויש שהחמירו אפילו בשתי וערב באלכסון וכפול שלא ישהה בביתו** (מאורי אור בחלק קן טהור דף נב ע"א והביאו הדרכי תשובה שם). **וכן הוא במנהגי מהר"ל (ליקוטים) שהקולמוס והסכין נפלו אחד על השני בצורת שתי וערב וציוה מיד להפרידם.** **ויש מי שהקפיד אפילו שלא יטה ראשו בקריאת שמע מזרח ומערב צפון ודרום שלא יהיה נראה חס ושלום כמרמז שתי וערב** (עטרת זקנים אר"ח סי' סא ס"ו). **ולכן לכתחילה מכונית וכל דבר שיש עליו סמל בולט של שתי וערב נכון להסירו.**

שלחן ערוך

יא

יֵשׁ פֶּקֶד כָּל הַלָּמִים בְּשָׁם רַבּוֹתֵיהֶם. **ב** (כד) הַמּוֹצֵא (כח) שְׂבָרֵי צִלְמִים (כו) מְשַׁלְּכִים, (כז) אוֹ בְּתוֹךְ שְׂבָרֵי נְחֹשֶׁת, אוֹ אֶפְלוֹ (כח) שְׂבָרֵי אֱלִילִים עֲצָמוֹ, (כט) מְתָרִים. אֲבָל מָצָא (ל) תְּבִנִית יָד אוֹ רֶגֶל וְהוּא (לא) עוֹמֵד (לב) עַל בְּסִיסוֹ, (לג) אֶסוּר. **ג** הַמּוֹצֵא (לד) בָּלִים וְעִלְיָהֶם

~~~ דעה ברורה ~~~

וכשבנו חלונות אפילו בבית הכנסת והחלונות עם המסגרות שלהם נראים כדמות שתי וערב יש מי שהתיר (ש"ת בר ליואי ח"ד דף נב ע"ב) ומכל מקום בבית הכנסת ראוי להחמיר ולשנות את מיקום מסגרות החלונות שלא יראה כשתי וערב (ש"ת שואל ומשיב קמא ח"ג סי' עד).

וצורות שתי וערב שנעשו על ידי דפוס על כריכות ספרים או כציור על כלים וארונות הצורות מותרות כיון שאינם בולטות ולא נעשו לעובדם רק לנוי, ולכן גם מותר ליהודי להדפיסם לצורך הגויים (ואין איסור לפני עיור כיון שיכול הגוי לקנותם גם במקום אחר). ואפילו כשהצורה בולטת מותר ליהודי להדפיסם על ידי פועל גוי, אבל בעצמו לא ידפיסם כי עובר על לאו שכתוב לא תעשון. וגם את הכלי שעושה את ההדפסה הבולטת מותר להשהות כיון שאין הדרך לעובדה כלל וככלים המבוזים (ש"ת נהרי אפרסמון ח"ד סי' קטז-ק"ז). **ולהסתכל בצורת השתי וערב שעל המלבושים מותר כיון שאינה עבודה זרה אלא לזכר** (ש"ת אגרות משה י"ד ח"א סי' סט).

(כד) המוצא שברי צלמים. האסורים כמו של כפרים, או בשידוע לו שעמדו על פתח המדינה והיה בידם מקל, כי של כרכים אפילו שלימים מותרים (קהל יאודה, ועבודת המלך על הרמב"ם הלכות עבודת כוכבים פ"ז ה"ז).

(כה) שברי צלמים. שאינו ידוע שנעבדו (ש"ך סק"ז). **(כו) מושלכים.** במקום שרבים מצויים ודרך הזורקה שם להתייאש ממנה ולבטלה (משנת חכמים דף קא ע"ב, חידושי חתם סופר לסעיף ב).

(כז) או בתוך שברי נחשת. שהם שברי כספים (רש"י ע"ז ע"א: ד"ה גרוטאות) ואין בהם ממש, והמקום שמשליכים אותם הוא מקום בזיון (באר מיים חיים [נוסינסון] על מסכת עבודה זרה מא ע"א ד"ה המוצא).

(כח) אפילו שברי אלילים. שידוע שנעבדו (רש"י והביאו הט"ז סק"ג ש"ך סק"ז). **(כט) מותרים.** כיון שנשברו אין עובדים אותה (רש"י והביאו הט"ז סק"ג). ובפרט שאפילו כשעמד על פתח המדינה לא היה אלא ספק עבודה זרה ועכשיו שנמצא מושלך יש בו עוד ספק שאולי ביטלהו (כסף משנה). ואפילו שאולי העבודת כוכבים נשברה מאליה ואסורה, מכל מקום לא חוששים לזה, כיון שהגוי שומר חזק על העבודת כוכבים שלו ואינו מצוי שישבר מעצמו ומן הסתם הגוי שברה וביטלה (רש"י סוף פ' כל הצלמים והביאו הלבוש סעיף ב, ט"ז סק"ד, ש"ך סק"ז). ועוד כיון שנשברה ונאבדו שאר חלקיה ואין אדם שאינו אומן יכול לתקנה נתבטלה העבודה זרה, והחלק שמצא מותר בהנאה (ט"ז שם).

(ל) תבנית יד או רגל. הנעבדים בודאי. **(לא) עומד על בסיסו.** שיש לה בית מושב רחב, שאז אינם נראים כשברים, אלא שכך נעשו מתחילה, שעשו עבודה זרה שכולה יד או כולה רגל כמות שהיא עם בסיס, ואין

שלחן ערוך

צורות חמה או לבנה. הנה: (לה) דהיינו לירות הנעשים לשם חמה ולבנה, כמו שעושים (לו) צעלי הטלסמאות לירות לכוכבים, כגון לירות המתחכסות לשמש, מאירים מלך מעט יושב

~~~ דעה ברורה ~~~

כאן ביטול, ואסורים מחשש שאולי נעבדו (לבוש, ט"ז סק"ד, ש"ך סק"ז). ויש מי שהסביר את דברי הש"ך שמדובר שהעבודה זרה מתחילה היתה גוף שלם של חלקים נפרדים שמחברים אותם, ונעשה על בסיס כדי שיוכל להושיבו על בסיסו אפילו לכשיתפרדו החלקים, אסורים הפרקים, אבל המוצא צורת אבר אחד כשכל העבודה זרה היתה חתיכה אחת ועכשיו מצא אבר אחד או כשמתחילה היתה של אבר אחד בלי בסיס (בית מאיר).

(לב) על בסיסו אסור. אבל אם אינו עומד על בסיסו, אפילו ידוע שעבודה כשהיתה שלימה, ולא ידוע מי שברה מותרת ככל השברים ומהטעמים שנתבארו.

(לג) אסור. ולרמב"ם אפילו אינו עומד על בסיסו אסור (טור) והב"ח כתב שלרמב"ם שברי צלמים דוקא בעומדים על בסיסם אסורים, אבל כשאין עומדים על בסיסם מותרים, כיון שיש ספק ספיקא ספק נעבדו או לא נעבדו, ואפילו אם נעבדו ספק אולי הגוי ביטלם, מה שאין כן שברי אלילים אפילו אינו עומד על בסיסו אסורים, כיון שידוע שזאת הצורה נעבדה ואין כאן אלא ספק אחד שאולי הגוי ביטלה, אנו חוששים שלא ביטלה ואסורה עד שידוע שהגוי ביטלה. וכן פסקו בבית לחם יהודה סק"ד והגר"א. וכן נראה דעת הש"ך שהביא דעת הרמב"ם ונשאר בצריך עיון על המחבר

שכאן לא פסק כרמב"ם ואילו בסי' קמו סעיף יא העתיק לשון הרמב"ם (ובאמת בכדי שלא יקשה הסתירה העתקנו למעלה בלשון המחבר מושלכים, את פירוש המשנת חכמים והחתם סופר, שפירשו, מושלכים, שמצא זרקים בשוק, ולפי זה הכל מיושב, כי כאן במצא בשוק פסק המחבר שלא כדעת הרמב"ם, ואילו בסי' קמו במצא שלא בשוק פסק כרמב"ם. ובתפארת למשה תירץ שבסי' קמו מדובר שידוע שנשברה מעצמה אלא שלא ידוע האם ביטלה ולכן אסורה מספק, ואילו כאן מדובר שאינו ידוע אם נשברה מעצמה או על ידי גוי ולכן מותר. ותירץ זה דחה במקור מים חיים). **ובעבודה זרה שאי אפשר לחוש שנשברה מאליה כמו של כסף וזהב ומתכות מותרת לכל הדעות,** כי מוכח הדבר שהגוי התרגז על העבודה זרה שלו והשליחה לרחוב (קהל יאודה).

(לד) כלים ועליהם צורות חמה או לבנה. וכל שכן המוצא צורות הללו בלא כלים (קהל יאודה).

(לה) דהיינו צורות הנעשים וכו'. אבל המוצא צורה עגולה כשמש או קשת עגול כלבנה ממש מותרים בהנאה כי אין דרכם לעבוד לצורות הללו, אבל לעשות או להשהות צורות הללו שמש עגול ולבנה כקשת אסור ואפילו הם על טבלה שוקעת, כי הם נראים כשוקעים ברקיע ויבאו לחושדו שהוא עצמו קיבלם לאליל ועבדם (ש"ך סק"ח). ולדעת הט"ז (סק"ג) רק לעשותם אסור אבל להשהותם מותר. ובמקור מים חיים פסק שאם אינו נראה כעשוי לנוי אסור להשהותו אבל אם נראה כעשוי לנוי מותר להשהותו). ויש מי שאוסר בצורת שמש עגולה או לבנה כקשת אפילו במוצא (לבוש והש"ך השיגו) ודוקא כשעושה העיגול בצבע אדום אבל אם עושה לבן מותר (עין יעקב לב"ק פד). וכשאסור לעשות צורות הללו אפילו אם עושה שמש ולבנה כחצי כדור אסור כיון שכן הם נראים לבני אדם כשהם במרום (פני יהושע ראש השנה כד).

שלחן ערוך

יג

על עגלה, וכן פיואל בזה בלצנה יש להם לורה מיוחדת (כמב"ס פסוק המנה וצדקוטה סס). או
(לז) דרקון, והוא דומה לנחש, ויש כמין סנפירין בין פרקי הליות (לח) שבצואר, אם
הפלים (לט) מכבדים, (מ) אסורים. שודאי (מא) נעשו לשם עבודת כוכבים. ואם הם
(מב) מבזים, מתרים שלא נעשו (מג) אלא (מד) לנוי. ואילו הם מכבדים, שעל
(מה) השירים נזמים וטבעות. ומבזים, (מו) מטבעות (מא"ל ומקדכי ואנדה ור"א וסמ"ג לאון כ"ב

~~~ דעה ברורה ~~~

(לו) בעלי הטלסמאות. והם העושים כישוף וקמיעות לרפואה (לפי פירוש המשניות לרמב"ם
פסחים פ"ד מ"ט).

(לז) דרקון. וזאת הצורה היתה אצלם מהודרת לפי שהם מייחסים אותה לחלק מחלקי
הגלגל והיא הצורה לתלי הלבנה (בית יוסף בשם הרמב"ם ומביאו ש"ך סק"ט).

(לח) שבצואר. ובין אם הצורה בולטת או שוקעת (ערך לחם למהריק"ש).

(לט) מכובדים אסורים. ואפילו יגורר הצורות הללו כיון שהכלי כבר נעשה משמש
לעבודת כוכבים (פרשת הכסף על הרמב"ם הלכות עבודה זרה דף לז ע"ב והביאו דרכי תשובה סק"א).

(מ) אסורים. אפילו הצורה שוקעת מחשש שנעשה לאליל (טור) ויש מי שכתב שלא
אסרו אלא אם הצורה בולטת (רבינו ירוחם ומביאו בית יוסף) וכן משמע מסקנת הש"ך (סק"א
שסיים אבל רבינו ירוחם וכו').

(מא) נעשו לשם עבודת כוכבים. וכן נר שיש עליו צורת עבודה זרה אסור להדליק בה,
ונחשב בכלל מכובד (חכמת שלמה).

(מב) מבזים מותרים. כשהם של כרכים, אבל בכפרים בכל ענין אסור כי ודאי
לעובדם נעשו ולא לנוי (קהל יאודה וכבסע"ף א).

(מג) אלא לנוי. ואם אינם מכובדים ולא מבזים אלא בינונים אסורים. כי אם הם היו
מכובדים ודאי לשם עבודה זרה נעשו ואין כאן אלא ספק אחד האם נעבדו (ש"ך סק"י).

(מד) לנוי. וכן כל שאר הצורות חוץ משלשה אלו אפילו על כלי נכבד ודאי לנוי נעשו
(בתי כהונה סי' יג והביאו מרכבת המשנה הלכות עבודה זרה פ"ז ה"ח).

(מה) השיראים. והם בגדי משי ורקמה, וכן כל מלבוש יקר (כסף משנה עבודת כוכבים פ"ז ה"ח)
והרמב"ם חשבם עם המכובדים, ולכן יש להחמיר (ש"ך סק"א) ולדעת הגר"א (סק"א וכדעת
הרמב"ן) כיון שהם מלבושים וסופות לכלות אינם מכובדים אלא מבזים ומותרים
ושירים הם אצעה שהם צמידים שמניחים על הרגל (רש"י במדבר לא, נ) שהוא בכלל
המכובדים שאם יש עליו צורת חמה ולבנה ודרקון אסור.

(מו) מטבעות. ואפילו אם נחשוש שעבדו לה מכל מקום כיון שעשויים לעבור מיד ליד
נחשב כאילו הגוי ביטלם (רדב"ז סי' קיז) ויש מי שהחמיר (שאלת יעב"ץ סי' קע, וביאר שהמעשה שעשו
באמשטרדם בעת שנתקבל הרב מוהר"ר אלעזר ז"ל לאב בית דין שם ועמד איש אחד והדפיס מטבע כדמות צורתו). ויש
שהכריע שמטבעות של כסף מכובדים ושל נחושת מבזים (שו"ת כנסת יחזקאל סוף סי' י"ג והביאם
הפתחי תשובה סק"ד). והמנהג עכשיו להתיר להחזיק גם מטבעות של כסף שיש עליהם צורת
שתי וערב אפילו שהיא צורה שודאי עובדים לה כי העיקר כדעת הר"ן שדווקא

שלחן ערוך

וכה"ג וכן מלאתי בתוספתא ר"פ ז', יורות, (מז)קמקומים (מח)חמי חמין וכוסות ישושים בהם, בין אם הם (מט)למטה מהמים או (נ)למעלה מהמים. וכל זה בסתם שאין אנו יודעים שנעבדו בלים הללו, (נא)אבל בידוע שלא נעבדו בלים הללו, שעל המכבדים נמי (נב)מתירים. (דעת הר"ן) ויש מי שאומר שכל צורה שהיא נעבדת (נג)בדאי, אפילו על המבזים אסורים, (נד)אף על פי שאין אנו יודעים שכלים הללו נעבדו. ולפי זה בזמן הזה שפוחקים חקק בפלים, ומצירים בהם אילים, המוצא בלים שיש בהם אילים, אסורים. הגה: (נו)והמנהג פסדרא הראשונה. ובזמן הזה שאין הגוים עובדין (נז)לפנות הללו, (נח)מתרים בהנאה אם מולאן, (נט)אבל אין

~~~ דעה ברורה ~~~

כשידוע שאותה כלי נעבדה אסור אבל במטבעות שאין ידוע שנעבדו וקרוב לודאי שלא נעבדו מותר (בית דוד חיר"ד סי' מד והביאו הדרכי תשובה סק"ה וברכי יוסף בסעיף ג).
(מז) קומקומים. יורות קטנות של מתכת (רש"י והביאו הש"ך סק"ב).
(מח) חמי חמין. והוא כלי שמחממים בו חמין (פרישה סק"י ש"ך סק"ב). ואם הכלי עשוי מכסף כיון שאין הדרך לבשל בכלי כסף נקרא מכובד ובמקום שדרכם לבשל בכלי כסף נקרא מבוזה (משנה כסף על הרמב"ם עבודת כוכבים פ"ז ה"ח).
(מט) למטה מהמים. בשוליים ובדפנות (רש"י, בית יוסף, והביאם ש"ך סק"ב).
(נ) למעלה מהמים. על שפת הכלי (רש"י, בית יוסף, והביאם ש"ך סק"ב).
(נא) אבל בידוע שלא נעבדו כלים הללו. אפילו שדרכם שעובדים לצורות הללו כשהם על הכלים (ש"ך סק"ג).
(נב) מותרים. אבל אם ידוע שנעבדו אפילו על המבזים אסורים (ש"ך סק"ג).
(נג) בודאי. פירוש: שרוב הגויים רגילים לעובדה, אבל יש מקומות שאינו ידוע אם צורה זו נעבדת שם כלל (ש"ך סק"ד).
(נד) אף על פי שאין אנו יודעים שכלים הללו נעבדו
(נה) נעבדו. לפי שלצורה זו ודאי עובדים אם כן מן הסתם אפילו למבזים עבדו עד שנדע בבירור שלא נעבדו, וכשידוע שבמקום זה לא עובדים לצורה זו או שאין ידוע שרוב הגויים עובדים בזמן הזה נוהגים כסברא הראשונה (ש"ך סק"ד).
(נו) והמנהג כסברא הראשונה. פירוש: והמנהג בזמן הזה בצורות שהעובדי כוכבים עובדים כסברא הראשונה (ש"ך סק"ו).
(נז) לצורות הללו. שהם צורת השמש והירח ודקון (ש"ך סק"ז) אבל לצורת שתי וערב דעת הש"ך להחמיר אפילו בזמן הזה. אבל החכמת אדם (בבינת אדם והובא בסעיף א) כתב שדברי הרמ"א על כל הצורות וגם על צורת שתי וערב.
(נח) מותרים בהנאה אם מצאן. אפילו לסברא אחרונה כיון שאין העובדי כוכבים עובדים לצורות הללו (ש"ך סק"ז).
(נט) אבל אין להשהותן. שלא יחשדהו שמההא אותם כי קיבלם לאליל (ש"ך סק"ז).

לְהַשְׁהוֹתָן. (תל"ו נט"ז) (ס) וְיִשָּׁשׁ מִחֲמִירִים בְּכָל הַפְּרוֹת הַנִּזְכָּרוֹת אֲפִלּוּ בְּזִמְנֵי הָאֵשׁ, אֲף עַל גִּבְ דִּידְעִינָן לֹא פִלְחֵי לָהֶן. (פן מִשְׁמַע בְּטוֹר וּבְחוּסֵי פֶקֶד כָּל הַלְלָמִים). (סא) וְלֹאֲרֵת דְּרָקוֹן מִפָּר לְעִשְׂוֹתָהּ, (סב) אֲלֹא

~~~ דעה ברורה ~~~

(ס) ויש מחמירים וכו'. ותימה גדולה היא שלא מצאנו מי שהחמיר כן, שהרי כשיודעים בודאוות שלא עבדו לצורה לכל הדעות שהביא המחבר מותר, ולכן בזמן הזה שידוע שלא עובדים לצורות הללו הם מותרים ואפילו הם על כלים מכובדים, אבל אין להשהותם שלא יחשדהו שעשה צורות הללו (ש"ך סק"ז ובית לחם יהודה סק"ז). ויש מי שפסק כן בצורת חמה ולבנה שאין להשהותם בגלל חשד אבל צורת דרקון בזמן זה מותר לגמרי אפילו לעשותם ולהשהותם כיון שבכלל לא עובדים לצורה הזאת.

וכל זה בצורות שמצאו ולא ידוע למה נעשו, או שנעשו צורה קבועה לנוי, אבל צורות שכל עשייתם היא לתינוקות לשחק בהם [בובות] וכן הפרצופים שעושים לפורים [מסכה] אין בהם שום חשש ומותר אפילו לעשותם וכל שכן להשהותם (כנסת הגדולה הגהות הטור אות כז) ואפילו לכתחילה מותר ואפילו לסחור בהם מותר ובפרט שהתינוקות משחקים בהם והם מתגלגלים בעפר ובמקומות שאינם נקיים והרי זה כמוצא צורה שעל המבזים ומכיון שאין חשש עבודה זרה הם מותרים (שו"ת פרי השדה ח"ג סי' לח, הנציב בעמק שאלה סי' נז ובספרו משיב דבר חיד"ד סי' יא, שו"ת יחיה דעת ח"ג סי' סד).

גם החכמת אדם (כלל פה אות ו) כתב שבזמן הזה אין עובדים לצורת אדם ואותו שנעבד עושים לו צורה משונה וכן מתלמידיו הנעבדים יש בכל אחד מהן סימן, ואלו ודאי אסור להשהותן, אבל שאר צורת אדם ומכל שכן אם סימא עינו וכיוצא בו שאין בו משום חשד.

ובשו"ת ביד דוד (למוה"ר יוסף דוד משאלוניקי' חיד"ד סי' עד-עה) פסק להתיר אפילו תכשיט זהב שיש עליו צורת אדם בסמיית עינו, כיון שאינם עובדים לצורת אדם, והגם שנמצא בבית תפלתם אינו אלא לנוי או למזכרת איזה נביאים שלהם או אבות הראשונים. רק להכניס צורה שלימה שעשויה לנוי לבית הכנסת אסור ודי אם נהגו להתיר להכניס כשאינה אלא צורת פנים בלבד.

ובתפארת אדם (למוה"ר חיים אברהם בר' דוד, י"ד סי' לו אות ה) פסק שצורת אדם זה ספק האם הם עובדים לה או לא ולכן אם הצורה מכובדת על תכשיט זהב וכדומה מספק יש לאסור ואם צורת האדם בדבר מבזה מותר.

ולכן למעשה מותר לסחור בבובות וכן מותר לקנותם, אך כיון שמשעה אותם בביתו ויש אוסרים כל צורת אדם ויש שאפילו צורת פנים בלבד החמירו כפי שיבואר בסעיף ז אפילו כשעשייתם לנוי כמבואר בש"ך (סקט"ז) לכן כשהבובות שלימות בכל איבריהם יסגור עין אחת שלהם או יחתוך אבר אחד (שו"ת יביע אומר ח"ג י"ד סי' ח, וכן סיים בשו"ת פרי השדה שם אחר שהתיר מעיקר הדין, תשובות והנהגות ח"א חר"מ סי' תתד).

(סא) וצורת דרקון מותר לעשותה. אפילו בזמננו, ואינה בכלל לא תעשון כדמות שמי שברום, לפי שהדרקון שבשמים פורח באויר ואינו בשמים (רש"ל וט"ז סק"ה וש"ך סק"ח) ולב"ח אסור לעשותם כי הוא בכלל לא תעשון. ולש"ך (סק"ח) רק כשהצורה שלימה ורואים את כל צדדי הצורה אסור לעשותה.

שלחן ערוך

שְׁאִסּוּר לְהִשְׁהוּתָהּ אֶלְלוּ מִשּׁוּם חֻשָּׁד (פֶּתִי יוֹסֵף מִקְרָא"ש וְהַטּוֹר). ד' אִסּוּר לְצִיֵּר צוּרוֹת שְׁבִמְדוֹר
 שְׂכִינָה, (סג) כְּגוֹן אַרְבַּעַה (סד) פָּנִים בְּהִדֵּי הִדְדִּי, וְכֵן צוּרוֹת שְׂרָפִים וְאוֹפָנִים
 (סה) וּמִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת. וְכֵן (סו) צוּרֵת אָדָם לְבָדוֹ, כָּל אֵלּוּ (סז) אִסּוּר לַעֲשׂוֹת (סח) אֶפְלוֹ
 (סס) לְנוֹי [לְגוֹי]. וְאֵם גּוֹי עֲשָׂאָם לוֹ, (סט) אִסּוּר (ע) לְהִשְׁהוּתָם. הַגָּה: (עא) וּמִיָּהּ, אִם מוֹלֵא

~~~ דעה ברורה ~~~

(סב) אלא שאסור להשהותה. אפילו בזמן הזה (ש"ך סק"ט) כי אולי כבר נעבדה, ולכן
 אסורה אפילו אם צורת הדקון שוקעת (ט"ז סק"ו).

(סג) כגון ארבעה פנים. שהם פני שור ואדם ונשר לחיה אחת דוגמת חיות הקודש, כמו
 שכתוב (שמות כ, כ) לא תעשון אתי ואנו דורשים שלא תעשוי כדמויות השרויות אצלי
 (רש"י) ושור הכוונה לכרוב שהרי בתחילה היה דמות שור והפכו יחזקאל לכרוב (חגיגה יב:)
 ולכן אסור לעשות דמות ארבע פנים כשאחד מהם הוא שור או כשאחד מהם הוא
 כרוב (ש"ך סק"כ, שתירץ ב' תירוץ, ולתירץ הא' כרוב אסור, ולתירץ הב' שור אסור, ולא הכריע, ונראה שסובר שב'
 התירוץ אמת, ויש לחוש לשניהם) והאיסור הוא כשעושה את הארבע חיות בשלימותן בכל הגוף
 (ט"ז סק"ז).

(סד) פנים. ואפילו שכבר מיד שעשה צורת אדם לבדה אסור, מכל מקום היה מקום
 לטעות שאם צירף שאר צורות לצורת האדם אין זה צורת אדם ומותר, לכן משמענו
 שאסור (תוספות בר"ה כד ד"ה לא, והר"ן, וש"ך סקכ"א). ועוד שיש איסור גם למוצא צורת אדם
 ומוסיף לה שאר צורות עד שעושה לה צורת ארבע פנים (ש"ך שם מהתוספות ע"ז מג. ור"ה כד ד"ה
 לא) ועוד שהעושה ארבע פנים עובר בשני לאווין (ש"ך שם). ועוד ללמדינו שיש כמה
 איסורים איסור מצד פרצוף אדם ואיסור מצד ארבע פנים, ולכן הוצה להשהותה לא
 מספיק שיקלקל את צורת האדם אלא צריך לקלקל את כולם (ט"ז סק"ז). ויש חילוק גדול
 להלכה בין טעמם של הר"ן והש"ך לטעמו של הטורי זהב, כי לטעמם של הר"ן והש"ך
 (ובנקודות הכסף) אם צירף רק צורה אחת או שתי צורות מותר כי אין זה לא צורת אדם
 ולא צורת ארבע פנים. ואילו לטעמו של הט"ז אסור מצד שהם שמשים שבמרום.

(סה) ומלאכי השרת. ואפילו שיש להם כנפים הם נחשבים צורת אדם (ט"ז סק"ז מהר"ן).

(סו) צורת אדם לבדו. שכתוב (שמות כ, כ) לא תעשון אתי, ופירושו אותי כדמות שאני
 מתראה לנביאים והוא צורת אדם (ש"ך סקכ"א)

(סז) אסור לעשות. ובסעיף ז יתבאר האם האיסור דוקא כשעושה צורה שלימה בכל
 הגוף או אפילו כשעושה רק צורת פנים.

(סח) אפילו לנוי. ולגירסת הטורי זהב (סק"ח) צריך לומר אפילו לגוי. והש"ך (סקכ"ב) כתב
 ששני הגירסאות דברי אלקים חיים כי מכיון שהתורה הקפידה על עשיתם אין חילוק
 אם עושה לנוי או לגוי.

(סט) אסור להשהותם. שלא יחשדוהו שעובד להם (ט"ז סק"ט וש"ך סקכ"ג).

(ע) להשהותם. וכן אסור לומר לגוי לעשותם אפילו אינו רוצה להשהותם כיון
 שאמירה לגוי שבות אפילו בדבר שאינו של שבת (ש"ך סקכ"ג).

שלחן ערוך

יז

אוֹתָם, (עב)מִתְּרִים, מִלְּבַד צָחֳמָה וּלְבָנָה שְׁדָרָה הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים לְעֵצָה, אוֹ שֶׁיֵּשׁ הוֹכָחָה שְׁעָשָׂאוֹ לְעֵצָה, שֶׁאֵין אֶסוּר בְּכָל הָעֲלָמִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּאֵר בְּרִישׁ הַסִּימָן (טור). בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, (עג)בְּבוֹלְטָת. אֲבָל בְּשׁוֹקֶעֶת, בְּאוֹתָם (עד)שְׁאוּרָגִים בְּבִגְד, (עה)וְשִׁמְצִירִים בְּכֶתֶל בְּסִמְנֵי, (עו)מִתֵּר (עז)לְעִשׂוֹתָם. (עח)וְצוּרַת חֲמָה וּלְבָנָה וְכוֹכְבִּים, (עט)אֶסוּר בֵּין

~~~ דעה ברורה ~~~

(עא) ומיהו אם מוצא אותם. את כל הצורות שנזכרו כאן חוץ מצורת אדם שיש לו דין חמה ולבנה (קהל יאודה, והוכיח שגם הרמ"א שכתב בלשונו אם מוצא אותם לא התכוון כפשט הלשון על כל הצורות ואפילו פרצוף אדם אלא חוץ מפרצוף אדם).

(עב) מותרים. בהנאה ובלבד שלא ישהה אותם אצלו (ט"ז סק"י ושי"ך סקכ"ד).

(עג) בבולטת. שאז אסור בין להשהותה ובין לעשותה (שי"ך סקכ"ה).

(עד) שאורגים בבגד. ובר"ן הגירסא על הבגד (ט"ז סק"א).

(עה) ושמצירים בכותל בסמנין. ואפילו שהצורה שוה נחשבת לצורה שוקעת, כיון שהציור אינו בולט (שי"ך סקכ"ה) וזה כשאין ממשות הצבע ניכר אבל ציורים על גבי כלים שיש משהו עובי לציור נחשבים כציורים בולטים ואסורים (שו"ת בית שלמה ח"א מיר"ד סי' לה).

(עו) מותר לעשותם. וכל שכן להשהותם (שי"ך סקכ"ה).

(עז) לעשותם. ומשמע מהמחבר שכל הצורות האסורות כשהם שוקעים מותר לעשותם מלבד בצורת חמה ולבנה וכוכבים ומזלות (ט"ז סק"ב ובסק"ג הוסיף מזלות). אבל יש אומרים שכל מה שאסור מהתורה משום לא תעשון אתי, שהם דמות ארבע פנים שבמדור שכינה, ודמות מלאכים שבמדור העליון, ודמות חמה ולבנה וכוכבים ומזלות שבמדור התחתון, ודמות אדם שנאמר לא תעשון אותי שפירושו כדמות שאני מראה עצמי לנביאים כל אלו אסור לעשותם בין שוקע ובין בולט, ולהשהותם שאיסורו מדרבנן רק בולט אסור אבל שוקע מותר. ובשאר הצורות אסור לעשותם מדרבנן כשהם בולטים אבל שוקעים מותר (הטור בשם הרמב"ן והר"ן בשם הראשונים) ולכן להלכה ודאי שאין להקל כלל ויש לאסור לעשות צורות שוקעות אבל להשהותם מותר. וכל זה דוקא כשהיה מנהג העובדי כוכבים לעובדם אבל צורות שאין מנהג לעובדם ודאי שמותר לעשותם אפילו מדרבנן (ט"ז סק"ב).

(עח) וצורת חמה ולבנה וכוכבים אסור בין בולטת בין שוקעת. ולא רק כשעשוי כצורות המיוחדות כמו מלך יושב על עגלה וכדומה אסור לעשותם אלא אפילו צורת חמה עגולה וצורת לבנה כקשת אסור לעשותם (ט"ז סק"ג [כתב כן בפירוש] ושי"ך סק"ח [משמע מלשונו שדימה עשיה לשהיה כמו שביאר המקור מים חיים לדעת הש"ך אבל הוא בעצמו דעתו שאיסור עשיה שייך דוקא בצורה עגולה ולא בצורה המתייחסת אל החמה. ובקהל יאודה כתב שרק חמה עגולה ולבנה כקשת אסור אפילו בשוקעת לפי שכך היא נראת ברקיע אבל צורת חמה כדמות מלך יושב על עגלה, בולט אסור ושוקע מותר). אבל להשהותם לדעת הט"ז כשהם כדמות מלך יושב בעגלה וכדומה אסור, וכשהם צורת חמה עגול ולבנה כקשת מותר. ולדעת הש"ך אסור להשהותם אפילו אם הם נעשו בציור שוקע, ורק המוצאם יקחם ומיד ימכרם. ולדעת הב"ח אפילו למוצאם אסור לקחתם (ואיני יודע האם לדעת הב"ח אפילו בשוקע יש לאסור). ולדעת הלבוש אסורים בין למוצאם ובין לעשותם בין בבולט ובין בשוקע, במוצא שאולי נעבדו וחשש זה שייך גם בשוקע, ובעשיה אפילו שאין איסור

שלחן ערוך

בולמוט (פ) פין (פא) שוקעות. ואם הם (פב) להתיקל, (פג) להבין ולהורות, (פד) בלן
מתרות אפילו בולמוט. (פה) ויש מתקין (פו) בלן (פז) בלן, (פח) בלן (פט) בלן (טור בלן)

דעה ברורה

מהתורה אלא כשהם בולטים כמו שנראים ברקיע מכל מקום אסור לעשותה אפילו
שוקעים משום חשד עבודת כוכבים. והש"ך (סקכ"ה) תמה עליו שהרי ברקיע הם נראים
כשוקעים.

(עט) אסור. כשהם שלמים כמו שהם במרום ולא כשהם חסרים בחצי עיגול (ש"ת מהר"ם
אלשיך סי' עז) ויש אוסרים צורת לבנה כשעושה כמו שנראית חסרה בתחילת החודש (ש"ת
מהר"ט חיד"ש סי' לה, ישועות יעקב סק"ג, ושר"ת שואל ומשיב קמא ח"ג סי' עא, מקור מים חיים סעיף ז).

(פ) בין שוקעות. לפי שגם ברקיע הם נראים כשוקעות (תוספות).

(פא) שוקעות. אבל לצייר בצבע צורת שמש וירח כוכבים ומזלות מותר כיון שאין
בציור שום ממשות, והוא עדיף אפילו ממשוקעים. וכן מותר לצייר דגים אפילו שהוא
מזל אדר. ומכל מקום אותם שמציירים במחזורים צורות המזלות לא יפה הם עושים
כיון שהם מכוונים לעשות צורת המזלות (ט"ז סק"ג).

אבל דעת הש"ך (סקכ"ה, ובנקודות הכסף) שציור דינו שוה לצורה שוקעת, וכל מה שאסור
בשוקעת אסור בצייר, וכל הצורות האסורות לעשות ולצייר היינו כשמצייר צורה
שלימה ממש כמו צורת אדם בשתי עינים וחותרם שלם וכל הגוף, אבל חצי ציור כדרך
המציירים צד אחד של הצורה מותר. וכן כשמצייר דג [ועמו כל שאר המזלות] (וחיבים
להוסיף כן בדבריו שהרי הש"ך בעצמו בסק"ל התיר לעשות דמות מזל אחד, ורק כל ה"ב מזלות יחד אסור) מותר לציורו
רק כשמציירו בחצי ציור צד אחד של הדג ולא ציור שנראה כשלם בכל הגוף. וגם
במחזורים מותר לצייר את כל השני עשר מזלות לפי שאינו צורה שלימה, ובפרט
שהוא כדי להבין ולהורות.

ולפי כל מה שנתבאר עד כאן לצייר צורת שמש עגול ולבנה כקשת לטורי זהב כל ציור
בצבע מותר, ולש"ך יש איסור לצייר צורה שלימה, ואפילו אם מצאם אסור
להשהותם, ורק אם מצייר ציור שנראה כמו צידו האחד של השמש והירח מותר,
ומעיקר הדין כבר כתבו רוב הפוסקים להלכה כטורי זהב, (וכן כתב גם בשערים המצוינים בהלכה על
עבודה זרה מג: סוף ד"ה חותמה שוקע, ואפילו לעשותה לכתחילה התיר. ומה שנמצא בש"ת מנחת יצחק ח"י סי' עב לאסור
לצייר צורת שמש זה כשהצורה שלימה וכדעת הש"ך).

וגם יש מי שכתב שהאיסור כשעושה צורת שמש כמו כדור מצומצם בגודל שנראה
לעינינו וכן בקשת הלבנה אבל כשעושה קטן יותר מותר. וצריך עיון (ספר כל המצוה להגר"י
אורנשטיין ז"ל מצוה לט ששמע ממורו הגר"ל דיסקין זצ"ל).

ויש מקום לומר שרק כשמצייר שמש או ירח לבד יש חשש למחמירים אבל כשמצייר
ציור ובתוכו שמש או ירח אין זה כלום שהרי בצורה זו מעולם לא היו העובדי כוכבים
עובדים לצורה.

ולכן ירא שמים שרוצה לצאת ידי כל הדעות כשבא לצייר צורת שמש וירח טוב שלא
יצירם צורה שלימה, בעיגול וקצת צורת פנים בתוכה וקרני שמש חוצה לה (כמבואר
בשל"ה הק' שער האותיות מערכת ק אות כח שזה צורת שמש המוסכמת לכל ולא עיגול סתם).

~~~ דעה ברורה ~~~

וכשעושה חצי צורת שמש נחלקו הפוסקים האם נחשב כצורה שלימה או חסירה ויש מי שהתיר (שו"ת רב פעלים ח"ד חיר"ד סי' י [אבל יש לומר שהוא התיר רק בחצי צורה בצירוף שהצורה של רבים], וכנראה זה גם דעת הש"ך סקכ"ה שהצריך אפילו בצורת אדם צורה שלימה, ועיין היטב בשו"ת חתם סופר חיר"ד סי' קכט שמשמע כן מתוך דבריו) **ויש מי שאסר לצייר, אבל התיר להשהות כשנראה שעשויה לנוי** (מקור חיים והובא בדרכי תשובה סקל"ז) וזה כשעושה צורה שיכולים לבוא לחושדו שקיבלו לאליל, אבל **בציור שאין בו חשד כלל ובפרט עתה שאין עובדים לצורות הללו אין אפילו חשד. ולכן** נהגו רבים מיראי השם לצייר צורת השמש עם קרני שמש בפינת הדף כך שהצורה אינה שלימה.

ובצורת לבנה טוב להיזהר לכתחילה שלא יעשנה אפילו כמו שהיא חסרה בתחילת החודש.

ובצורת כוכבים המחבר התיר, אפילו בצורה שלימה, כי מי אמר שהצורה שאנו עושים היא צורת כוכבים, כי הצורה שאנו רואים בשמים היא כמו חיצים לכל הצדדים והצורה שאנו עושים הוא לדמיון לכוכבים, ואין הוכחה שהיא צורת כוכבים [ולכן לא הזכיר המחבר בסעיף זה]. אבל שאר הפוסקים כתבו לאסור. כי צורה הכוונה לצורה שהסכימו בני אדם, וצורתה היא נקודה עגולה וחידודין סביב לה ואפילו אין בה צבע

(יד הקטנה על הרמב"ם מהלכות עבודת כוכבים ח"ב פ"ג מצות לא תעשה יח סקל"ג).

וברור שכל זה כשעושה את ציור השמש והירח בציור שנראים צורה שלימה מכל צדדיה [כמו תלת מימד] אבל כשמציירים והציור נראה כמו מצד אחד לכל הדעות מותר לציירם.

ולצלם את השמש כמו בשקיעת החמה או את הירח, אם יראה בתמונה גוף השמש והירח שלימים יש שאסרו (שו"ת מנחת יצחק ח"י סי' עב) אבל נראה כיון שבזיכרון המצלמה אין השמש והירח נראים כשמש וירח אלא כנקודות קטנים ובפרט שנראה שם להיפך ורק בפיתוח בתמונה הם נראים כשמש וירח וכפי שנראים בשמים, אם כן למצלם עצמו אין איסור לעשותם, ורק על האדם שמפתח את התמונות יש לדון אולי יש איסור, אך גם יש לדון האם פעולת הדלקת המכונה או ההוראות שנותן נחשב כמעשה גמור או כגרמא בלבד (וזה מחלוקת האחרונים), ולכן מעיקר ההלכה ציור וצילום מותרים והרוצה להחמיר ולצאת ידי כל הדעות טוב שלא יצלם שמש שלם שנראה מכל צדדיו.

(פב) להתלמד. אפילו ללמוד דרכי העבודה זרה (לבוש סעיף ד).

(פג) להבין ולהורות. ללמוד ממש את מערכת השמים וכוכבים (שו"ת חתם סופר חיר"ד סי' קכ"ח) ומהנקודות הכסף משמע שאפילו כשאין כוונתו ללמוד את מסילות השמים אלא כמו שמציירים במחזורים צורת המזלות כדי להבין ללמוד מהם איזה דבר נחשב כלהבין ולהורות.

(פד) כולן מותרות. בין לעשותם ובין להשהותם (ש"ך סקכ"ו).

(פה) ויש מתירין בשל רבים. להשהותם, כיון שבשל רבים אין חשד, אבל לעשותם אין חילוק בין של רבים לשל יחיד. ואפילו שאין חשד מכוער הדבר להם (ש"ך סקכ"ז). ולכן אם צירו בצבע על דלתות היכל בית הכנסת מבפנים צורות שהצורה אינה בולטת

שלחן ערוך

הַ טַּבַּעַת (צ) שֵׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, שֶׁהוּא (צא) צוֹרֵת אָדָם, אִם הִיָּתָה הַצּוֹרָה בּוֹלְטָת, (צב) אָסוּר לְהַנִּיחָהּ, (צג) וּמֹתֵר (צד) לְחַתֵּם בָּהּ. (צה) וְאִם הִיָּתָה הַצּוֹרָה שׁוֹקֶעֶת, (צו) מֹתֵר לְהַנִּיחָהּ, (צי) וְאָסוּר לְחַתֵּם בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁהַנְּחָתָם תַּעֲשֶׂה בּוֹ הַצּוֹרָה בּוֹלְטָת. (כָּשֶׁן הַרְמֵפִ"ס פ"ג מִהִלְכוֹת עֲצוּלֹת פּוֹכְכִים דִּין י"א) (צח) וְאִפְּלוּ חָתָם לֹא הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים

דעה ברורה

ואינה שוקעת יש להחמיר ולמחוק אותה (דברי יוסף סי' ח) כי הדבר מכוער [לדעת הפוסקים שהסכימו לש"ך שכל צורה האסורה גם לציירה אסור] (להסברו של הפתחי תשובה סק"ח).

(פו) בשל רבים. פירוש בדבר השייך לרבים (שור"ת חתם סופר חא"ח סי' ט).

(פז) רבים. ושנים נחשבים כרבים (ש"ך סקכ"ז מרבינו ירוחם).

(פח) דליכא חשדא. כשהם ממשמשי מדור התחתון כצורת חמה ולבנה וכדומה אבל משמשים שבמדור העליון כמו ארבע פנים ושרפים וצורת אדם אפילו כשאחרים עשו לו אסור לקיימם מהתורה אפילו בשל רבים שאין חשד (ערוך השלחן סק"ח ד"ה ודע).

(פט) חשדא. ורק בעבודה זרה של רבים אין ברבים חשד, אבל בשאר איסור דרבנן שגזרו משום חשד יש חשד אפילו ברבים (הגהות אמרי ברוך מהמגן אברהם אור"ח סי' רמד סק"ח).

(צ) שיש עליה חותם. ואפילו עשו אותה הגויים.

(צא) צורת אדם. שלימה (שור"ע הרב סי' שא סעיף ז).

(צב) אסור להניחה. פירוש: להשהותה אצלו מפני החשד שיחשדהו שעובד אותה (רש"י

ע"ז מג: ד"ה חשדא, ש"ך סקכ"ח) ויש אומרים שהחשד שהוא עשה את הצורה ועבר על מה שכתוב לא תעשון אתי (לבוש סעיף ד. ובדינא דחיי לאוין כב הקשה עליו וכתב שהעיקר כפירוש הראשון).

(צג) ומותר. בדיעבד כשעדיין לא הספיק לאבדה. או כשאינה שלו.

(צד) לחתום בה. כי החלק הנחתם לא יהיה בולט אלא שוקע (ש"ך סקכ"ח).

(צה) ואם היתה הצורה שוקעת. שאז אין דרך העובדי כוכבים לעובדה, ואינה בכלל איסור עשיית צורות לנוי.

(צו) מותר להניחה. אצלו שהרי לא יבואו לחשדו.

(צי) ואסור לחתום בה. כי כשחותם בצורה שוקעת נעשית החתימה בולטת. והאיסור הוא דוקא לחתום על דברים המכובדים כשיראים וטבעות (טור בשם הרמב"ן) אבל לחתום

על מכתב מותר כיון שהמכתב בכלל המבוזים (תפארת למשה והביאו הפתחי תשובה סק"ט).

(צח) ואפילו חתם לו העובד כוכבים. והצורה בולטת אסור משום חשד. ולא רק סתם צורה אפילו שוקעת אסור לומר לגוי לעשותה לו אלא אפילו צורת חותם בטבעת

שחותמה שוקע ואפילו אינו רוצה להשהותה אסור לומר לגוי לעשותה שהרי אמירה לגוי שבות (ש"ך סקכ"ט).

שלחן ערוך

כא

אסור להשקותה (פן משמע צמדי פכ"ה וחס') (צט) והוא הדין (ק) צמדי לזכות האסורות, (צטור וכן פסח הר"ן צמס דר"ף וכן משמע בכל הפוסקים). ו צורות (קא) פהמות, חיות (קב) ועופות ודגים,

~~~ דעה ברורה ~~~

(צט) והוא הדין בשאר צורות האסורות. שאסור להשהותם כשהם בולטים ומותר לחתום בהם, ולהיפך כשהם שוקעים מותר להשהותם ואסור לחתום בהם (וכן הוא בשלחן ערוך הרב סי' שא סעיף ו).

(ק) בירור הלכה: בשאר צורות האסורות. וזה דעת הרמ"א, אבל למחבר שפסק כרמב"ם יש שלשה דינים בצורות שעושה לנוי: א. צורת אדם יש חילוק בין שוקעת לבולטת וכמו שהעתיק המחבר. ב. צורות המשמשים במרום אסור אפילו בשוקעת.

ג. שאר הצורות מותרות אפילו בולטות כשרוצה להשהותם בביתו או בשאר מקומות, אבל אם רוצה להשהותם בבית הכנסת אסור למחבר אפילו שאר צורות אם הם בולטות (ולפי פירוש זה אין סתירה שכאן פסק המחבר כרמב"ם ואילו בספרו אבקת רוכל סי' סג פסק כהר"ן שאר צורות אסורות, לפי ששם השאלה היתה בבית הכנסת ולכן החמיר כהר"ן ואולי גם הרמב"ם יודה) וכשהצורות שוקעות מעיקר הדין מותר להניחם אפילו בבית הכנסת (כמו שכתב המחבר באבקת רוכל סי' סו) אבל נכון שבמקום שאין מנהג או למי שירצה להחמיר על עצמו, שיחמיר שלא להתפלל נגד בגדים המצויינים אפילו שהצורה שוקעת ותבוא עליו ברכת טוב (וזה מה שפסק בשלחן ערוך אר"ח סי' צ סעיף כג) ולכן כתב שם בלשון אין נכון וכו' שמשמעו חומרא בלבד). עוד יש לפרש שדעת המחבר להלכה לחלק בין בני ארץ ישראל לכל העולם, שבני ארץ ישראל שקיבלו עליהם לפסוק כרמב"ם צריכים לנהוג כמו שכתב בשלחן ערוך ההלכה כרמב"ם ששאר הצורות מותרות שהרי השלחן ערוך כתבו הבית יוסף לפסקי הלכות לבני ארץ ישראל, אבל בספרו אבקת רוכל כתב כיצד ינהגו כל שאר העולם שלא הלכו אחר הרמב"ם ולהם יש לאסור גם את שאר הצורות (שו"ת ישכיל עבדי [האדאית] ח"ב סי' ט, וכתירוץ הראשון משמע בברכי יוסף בשיורי ברכה סק"ג).

(קא) בהמות, חיות ועופות. כולם, ואפילו ארי ושור, כיון שאין זה הצורה שבמזלות, כי לאותם שבמזלות צורות מיוחדות, וכמו שכתב הרמ"א בסעיף ג לגבי חמה ולבנה, ורק המציינים אותם במחזורים בתפילת גשם לא יפה עושים כיון שהם מכוונים בצירור לעשות צורת המזלות (ט"ז סק"ג) והב"ח אוסר לעשותם לפי שכל הנמצאים במדור התחתון אסורים ומזל ארי עומד לבדו במדור התחתון בחודש אב ושור בחודש אייר. ולפי דבריו כל המזלות אסורים אפילו כל אחד בפני עצמו, ומעולם לא שמענו מי שנזהר בזה, ואין לאסור לעשות מזלות רק כשעושה את כל השנים עשרה מזלות יחד (ש"ך סק"ל). והנה צורת טלה או אריה שבמזלות הם צירוף של כמה עצמים שיחדיו הם נראים לעין שלנו כדמות טלה או כשאר דמויות של המזלות, ולכן רק מי שיעשה מכמה חלקים יחד דמות טלה או ארי יש לאסור כי הוא נדמה לטלה וארי אבל אם עשה טלה ואריה שלמים כמו שהטלה והאריה נראים לא עשה איסור כלל כי לא עשה

וְצוּרוֹת אֵילָנוֹת וְדִשָּׁאִים וְכִיזָא בְּהֶם, (קג) מִתֵּר לְצוּר אוֹתָם, וְאֶפְלוּ הִיתָה הַצּוּרָה (קד) בּוֹלֶטֶת. ז' יֵשׁ מִי שֶׁאָמַר, שֶׁלֹּא אָסְרוּ בְּצוּרָת אָדָם וְדִרְקוֹן אֶלָּא דִּוְקָא בְּצוּרָה שְׁלֵמָה בְּכָל אֵיבָרֶיהָ, אֲבָל (קה) צוּרָת רֹאשׁ אוֹ גּוֹף בְּלֹא רֹאשׁ, אֵין בָּהּ שׁוּם אָסוּר

~~~ דעה ברורה ~~~

את צורת הטלה והארי שבמזלות (יד הקטנה על הרמב"ם מהלכות עבודת כוכבים ח"ב פ"ג מצות לא תעשה יח סקל"ג).

ולא רק חיות שבמזלות נהגו לעשות אלא מעשים שבכל יום שמציירים צורת ארי וצורת נשר ושור, כי דוקא דמות ארבע פנים ביחד אסור, וגם אין הצורות שעושים דומים לאלו שבמרכבה כלל (פני יהושע ר"ה כד:).

(קב) ועופות. אפילו צורת נשר. וגם צורת תרנגול אפילו שבזמן הקדום היתה עבודה זרה (כמבואר בסנהדרין סג:). כבר אבד זכרה (ש"ת שלמת חיים לגר"ח זוננפלד זצ"ל ח"ב י"ד סי' לד).

(קג) מותר לצור אותם. וכל שכן שמותר להשהותם (ש"ת סקל"א).

(קד) בולטת. ומכל מקום אין לצור בבית הכנסת צורות אלו שלא יהיה נראה כאילו משתחוה לאליל (ט"ז סק"ד בשם הגהות אשר"י ומביאו בית יוסף בשם רבינו אליקים, וכן עיקר כמבואר בש"ת אבקת רוכל סי' סג, וכן הסכים מהר"ם מפאדוה סי' סה, ובשיורי ברכה סק"ג). ובפרט לא יעשה צורת ארי על גבי ארון הקודש שבו הספר תורה משום שיש אוסרים גם בשאר צורות, וגם נראה כמשתחוה להם ויש בזה חילול השם למראית עין בפני הגויים, וגם יש בזה משום בחוקותיהם לא תלכו, וגם על ידי שמסתכלים בצורה אין מכוונים ליבם, ועוד שמגביה הצורה למעלה מן הספר תורה בארון הקודש (רדב"ז ח"ג סי' קז, ועל גבי ארון הקודש גם הש"ך יודה לאסור). ואפילו את שמו של המתנדב היו שאסרו לכתוב משום חשש היסח הדעת בתפילה היו שלא התירו (כמבואר בש"ת צמח צדק סי' ג).

וכמה מהפוסקים החמירו שלא להשתחוות כנגדו (ש"ת בית שלמה סי' קצח והביא שמהר"י מינץ יצא מבית הכנסת ברוגז כשצירו בפרוכת שבארון הקודש צורת צבי נגד הוראתו).

ויש מקומות שמקילים בזה. ואולי טעמם כיון שהאריות עומדות על צידיהם ופניהם האחד מדרום לצפון והשני מצפון לדרום, ואין פניהם למערב לא נראה כמשתחוה להם. ועוד שאפילו אם נראה כמשתחוה זה כמתכוון לאריות ולארון הקודש. ועוד כי כשמשתחוה בכניסתו וביציאתו מבית הכנסת לפני ארון הקודש לשם מצוה אין חשד (דעת תורה).

וראו למחוק את הצורות מכל כותלי הבית כנסת לפי שלפעמים הדלת בדרום או בצפון וכשיוצא מבית הכנסת ומשתחוה כנגד הפתח נראה כשמשתחוה להם (בית לחם יהודה סק"ב).

ובמנורות שמציירים בהם פרצוף אדם בולט אסור להשהותם (מהר"ט ח"ב י"ד סי' לה). (קה) צורת ראש או גוף בלא ראש אין בה שום איסור. אבל צורת גוף חסר אבר אחד לא התיר הרא"ש (כסא אליהו סק"ג וש"ת רב פעלים ח"ד חיר"ד סי' י שכן משמע מלשון המחבר). ויש שהתירו אפילו בחיסרון אבר אחד (ש"ת סק"ה בית דוד חיר"ד סי' עד וש"ת זרע אמת ח"ג סוף סי' קה).

שלחן ערוך

כג

(קו) לא במוצאו (קז) ולא בעושה, (קח) וכן (קט) נוהגין. ח (קי) לא יעשה (קיא) בית, תבנית (קיב) היכל (קיג) בשעור גבהו וארכו (קיד) ורחבו. (קטו) אכסדרה, תבנית

~~~ דעה ברורה ~~~

(קו) לא במוצאו. ורק בעומד על בסיסו אסרו (בסעיף ב) מפני שאז אינם נראים כשברים, אלא שכן נעשו מתחילה (לבוש סעיף ב, ט"ז סק"ד, ש"ך סק"ז). והבית מאיר כתב שאפילו בעומד על בסיסו אם מתחילה היתה גוף שלם של חלקים נפרדים שמחברים אותם, אסורים הפרקים, אבל המוצא צורת אבר אחד כשכל העבודה זרה היתה חתיכה אחת [גוש אחד] ועכשיו מצא אבר אחד או כשמתחילה היתה של אבר אחד בלי בסיס אין איסור (בית מאיר).

(קז) ולא בעושה. וכל שכן בשהייה, וזה בצורת אדם, אבל בצורת דרקון רק להשהותה אסור כשהצורה שלימה אבל לעשותה מותר אפילו בצורה שלימה. אבל התוספות (מג: ד"ה שאני) והמרדכי כתבו שדווקא באדם צריך צורה שלימה אבל בדרקון אפילו חלק מהצורה אסור לעשות. והמחמיר תבוא עליו ברכה (ש"ך סק"ב).

(קח) וכן נוהגין. ויש אומרים שגם דעת המחבר כן להלכה ומה שכתב בשם יש מי שאומר זה לפי שלא מצא דין זה נזכר במקום אחר (סמ"ע בחו"מ סי' טז סק"ח) ושאר אחרונים (עיין שדה חמד כללי הפוסקים סי' יג מאות כא). ובפרישה בשם רש"ל כתוב שהסמ"ג נוטה לאיסור אפילו בפרצוף פנים בלבד (ט"ז סקט"ו, ש"ך סק"ב, ערך השלחן סק"ב) וכשר הדבר לנהוג כן ולהחמיר, ועל זה נאמר (יבמות כ.) קדש עצמך במותר לך, וראוי לפסול את הצורה (של"ה הק' שער האותיות מערכת ק אות כט). ויש מי שכתב שהמנהג להתיר ורק בבית הכנסת נוהגים בו איסור (בית הלל סק"ג, וכבר כתבנו שכן היא דעת הבית יוסף באבקת רוכל סי' סח). ולכן מותר לעשות כדמות צורת ראש שמניחים עליו הנשים את הפאה נכרית שלהם (וכן כתב ברב פעלים ח"ד סי' י ד"ה אמנם) ובפרט שידוע שהוא עשוי לנוי ואין מי שיעבוד לה. וטוב להחמיר ולקדש עצמו ולחתוך קצת מהצורה, וכן המנהג.

(קט) נוהגין. אבל בציור אין שום ממשות והוא עדיף אפילו ממשוקעים ומותר (ט"ז סק"ג). ולש"ך (סקכ"ה, ובתוספת מה שכתב בנקודות הכסף) ציור דינו שוה לצורה שוקעת, וכל מה שאסור בשוקעת אסור לצייר, וכל הצורות האסורות היינו כשמצייר צורה שלימה ממש כמו צורת אדם בשתי עינים וחותרם שלם וכל הגוף, אבל חצי ציור כדרך המציירים צד אחד של הצורה מותר.

ולפי זה לטורי זהב מותר להצתלם במצלמה ואין בתמונה שום איסור, שהרי בכל ציור אין איסור, ולש"ך מותר להצתלם כשהתמונה היא של צורת הפנים בלבד או כשהיא של כל הגוף אלא שלא יראו בתמונה את כל הגוף שלם ויחסר אבר שלא יראה בתמונה, כמו שלא רואים חלק מהפנים או את האוזן או אחד מהידים וכדומה. ומכל מקום כשרצו לצייר פני הגאון החכם צבי לא יכלו אנשי שלומו לפתותו ולהעבירו על דעתו דעת עליון לצייר דמות דיקונו אפילו שבציור אין איסור לרוב הפוסקים ובפרט שהציור אינו כל הפנים מרוב חסידותו וקדושתו והם לא נחו עד ועל

~~~ דעה ברורה ~~~

ידי אומן מופלא נעשה כל ציור פרצוף פניו הנורא שלא בפניו ומכרו את הציור לרבים (שאלית יעבץ ח"א סי' קא).

וגם יש מי שמזהיר שלא לצייר בקיר הבית או בלוח כל צורה אפילו שעל פי דין אין איסור רק בצורה בולטת (יערות דבש ח"א דרוש ב).

והנה יש מי שכתב (ש"ת דברי מלכאל ח"ג סי' נח) שכיון שלדעה אחת שכשעושה צורה בצבע ודיו נחשב הצורה לבולט, לכן כל שומר נפשו ירחק מזה כשעושה צורה שלימה, ואך אם יהיה לו הפסד ממון אם לא ישלח צורתו לסוחרים יעשה על ידי גוי או יראה שלא יהיה התמונה בקומה שלימה בכל הגוף כמו שישב על כסא או יעמוד ויניח שולחן להסתיר חלק מגופו. ובעוונותינו הרבים נעשה הדבר כהיתר לצייר צורת אדם במכונות צילום [מצלמה] ואף צורות צדיקים מציירים לתלות על הכתלים בבתיהם וראוי לכל ישראל כשר להתרחק מזה ובפרט לפי מה שכתבו המקובלים שנמשך על הצורות רוח הטומאה.

אך מרוב הפוסקים משמע שלא כדבריו, כי לטורי זהב ציור צורת אדם מותר. וגם לש"ך שאסר אם עושה ציור מכל הגוף שלם ויש צורת שני עינים וחותרם ושאר איברים, זה דוקא כשנעשו לעובדם אבל כשנעשו לנוי כבר כתב (בסי' קמב סקל"ג) להתיר. וגם בשו"ת מהרי"ט (ח"ב סי' לה) התיר פרצוף אדם כשאינה בולטת אלא שוקעת או מצויירת לפי שהצורה אינה מסמלת רק את הדמות שלמעלה כמראה הנבואה, אלא היא גם מסמלת את צורת כל הנבראים ורגילים לעשותה לנוי.

ולפי זה אם עושה תמונת פנים עד החזה ודאי שאין בזה נדנוד איסור כלל לא במוצא ולא בעושה ולא במשהה התמונה בביתו. וכבר הביא המחבר יש מי שאומר שלא אסרו בצורת אדם אלא בצורה שלימה בכל איבריה אבל צורת ראש או גוף בלא ראש אין בה שום איסור לא במוצאו ולא בעושה, ועל זה כתב הרמ"א שכן נוהגים. ומה שכתב בשאלית יעב"ץ מהחכם צבי שהחמיר שם מדובר על פרצוף פנים צבוע ובולט, ולא בתמונה שהיא שוה ממש. ומה שכתב הדברי מלכאל אדרבא בתמונת הצדיקים יזכור קדושתם ויתלהב ליראה, ורוח הטומאה אין רק על צורה בולטת ולא על צבעונים שאין בה ממש (ש"ת אמר ודעת סי' כא).

וכבר פשט המנהג כמעט ברוב רובו של החרדים לדבר השם להתיר להצתלם, וגם המחמיר אין לו להחמיר אלא בגוף שלם ולא בצילום הראש בלבד או שיצתלם שלא יראו את כל הפנים שיחסר איזה איבר אפילו אוזן אחד כבר מותר מעיקר ההלכה.

(קו) לא יעשה בית וכו'. אבל אם עובד כוכבים עשה לו מותר לגור בבית ולהשתמש במנורה ושלחן (תפארת למשה) כי עיקר האיסור הוא רק העשיה שאסור לישראל לעשות כלים הללו כתבנית שבמקדש, אבל אם גוי עשאה מותר לישראל לקיימה ולהשתמש בה (ש"ת דבר משה למוהר"מ ארמיליו ח"א סי' קכב בסוף חו"מ דף קמח ע"ב). אבל יש אומרים שאסור להשתמש בהם (פרי האדמה ח"ג פ"ח מע"ז ובפרט במנורה שבכל שעה הוא מדליק בה, וכן כתב הפתחי תשובה סק"ב בשם המנחת פיתים) וגם יש איסור להשהותם כדי שלא יבואו לחושדו (הגר"א סק"א).

שלחן ערוך

כה

(קטז)אילם. (קז)חצר, (קיח)תבנית עזרה. (קיט)שלחן, תבנית שלחן. מנורה, תבנית מנורה. אכל עושה של חמשה קנים או של עשה או שמונה, (קכ)אכל של שבעה (קכא)לא (קכב)יעשה (קכג)אפלו משאר מיני (קכד)מתכות, (קכה)ואפלו בלא גביעים וכפתורים ופרחים, ואפלו אינה גבוהה י"ח (קכו)מפחים.

~~~ דעה ברורה ~~~

(קיא) בית תבנית היכל. פירוש: אפילו בית שיש בו כמה חדרים קטנים רק המידה החיצונית של כל הבית הוא כמידת ההיכל אסור לעשות אפילו שלעומד בפנים אינו נראה כחדר גדול כהיכל, וכל שכן שאסור לבנות בית שהוא חדר אחד גדול כגודל ההיכל (תורת משה לחתם סופר פ' יתרו דף מג ע"ד).

(קיב) היכל כשיעור וכו'. וספק האם הכוונה להיכל של בית המקדש הראשון שהיה שלושים אמה או להיכל של בית המקדש השני שהיה ארבעים אמה, ולכן יש לאסור גם גודל כהיכל בית ראשון (ש"ת בית אפרים חא"ח סי' י והביאו הפתחי תשובה סק"ג).

(קיג) כשיעור גבהו וארכו ורחבו. אבל אם משנה מעט מותר (ש"ך סק"ג).

(קיד) ורוחבו. אבל לעשות דגם קטן ביותר מבית המקדש מותר אפילו לכתחילה (ש"ת אגרות משה ח"ד ג סי' לג, וכך משמע פשוט לשון הש"ס והפוסקים. ומה שכתוב בש"ת שלמת חיים ח"ד סי' לו מהגר"ח זוננפלד זצ"ל שיש להזהר לכתחילה צריך עיון).

(קטו) אכסדרה תבנית אולם. פירוש: אפילו אם יבנה אכסדרה בנין בפני עצמו ואינו נסמך לבנין אחר אם הוא גודל של האולם אסור לבנותו, כיון שהוא דומה לאולם באורכו ורוחבו, וכל שכן שאסור לבנות אולם לפני בית הבנוי בגודל האולם של בית המקדש (תורת משה שם).

(קטז) אולם. ואפילו שבאולם היה ארבע מחיצות ולאכסדרה יש שלשה מחיצות, מכל מקום כיון שפתח העזרה היה גבוה ורחב מאוד הוא היה נראה כאילו אין לו רק שלשה מחיצות (ש"ך סק"ד).

(קיז) חצר. שיש בתוכו בית תבנית משכן (חדרי דעה ד"ה חצר).

(קיח) תבנית עזרה. בין בגודל שהיה החצר במשכן ובין בגודל שהיה בבית המקדש (חדרי דעה ד"ה חצר, וכמו שכתב הש"ך לאסור דמות ארבע חיות בין צורת שור ובין צורת כרוב).

(קיט) שלחן תבנית שלחן. בין של עץ או של מתכות (חדרי דעה ד"ה שלחן, ודרכי תשובה סק"ה) ויש מי שאומר שרק בשלחן של עץ אבל שלחן של מתכת אסור לעשות אפילו קטן מהשלחן של בית המקדש, ולכן נשאר בצריך עיון איך עושים שולחנות ממתכת לאפית המצות (תורת משה שם דף מד ע"ב).

(קכ) אבל של שבעה לא יעשה. אפילו בבית הכנסת, ואם עשה צריך תיכף לתקנה (ברכי יוסף בשו"י ברכה סק"ח).

(קכא) לא יעשה. ואפילו בעיגול לא יעשה מנורה של שבעה קנים, שהרי סדר עמידת הקנים בבית המקדש אינו מעכב (בכור שור לראש השנה כד) ויש מי שהתיר כשהקנים בעיגול, כי רק כדמות המנורה שבבית המקדש ממש אסור (ש"ת חכם צבי סי' ס, משנת חכמים עבודת כוכבים דף סד) ויש מי שאומר שרק כשעושה מנורה מזהב יזהר שלא יעשה של שבעה קנים

~~~ דעה ברורה ~~~

בעיגול, אבל אם המנורה של שאר מיני מתכות ועשה לה גביעים [שפסולה לבית המקדש לדעת הרמב"ם] מותר לעשותה עגולה (בית א-ל חדר ח פ"ג ה"ב).
 וכן אם עשו את המנורה שידלקו רק על נרות ולא על שמן יש מי שהתיר לעשותה של שבעה (חכם צבי ומשנת חכמים שם) ויש אוסרים כיון שגוף המנורה של שבעה קנים ומה איכפת לנו כמה נרות הדליק בה (ש"ת שואל ומשיב ח"ג סי' עא).

(קכב) יעשה. ולא רק העשיה כולה אסורה אלא אפילו אם כבר המנורה עשויה בחלקה והוא מוסיף לה קנים עד שנעשית של שבעה קנים אסורה מספק (ש"ת שער דעה ח"א סי' רסו). וכן מנורה של שמונה קנים ונשבר לה קנה אחת ונשארה של שבעה קנים צריך עיון האם מותר לקיימה כך בלי תיקון (דרכי תשובה סקנ"ג בשם ש"ת מור ואהלות [פיק] באוהל המנורה הטהורה סי' ח בסופו).

(קכג) אפילו משאר מיני מתכות. כי אפילו מנורה שאינה של זהב כשרה במקדש (ש"ד סקל"ה).

(קכד) מתכות. אבל אם אינה של מתכות אלא של עץ או חרס מותר כיון שאין דוגמתה במקדש (לבוש סעיף ח, ש"ד סקל"ה).

(קכה) ואפילו בלא גביעים וכפתורים ופרחים. כי המנורה שבבית המקדש כשעשויה משאר מיני מתכות כשרה בדיעבד אם חסר לה גביעים וכפתורים ופרחים או אם אינה גבוהה שמונה עשר טפחים, ונחשב כדמות שמשי (ש"ד סקל"ו). ולפי זה מנורה של זהב שהגביעים מעכבים בבית המקדש מותר לעשותה בלא גביעים. אבל הבכור שור (שם) דעתו לאסור (וכן פסק בערך השלחן סקט"ו. ובש"ת רבינו חיים כהן חיר"ד סי' כה כתב שגם דעת הש"ך כן).

(קכו) טפחים. ויש מי שנראה לו שרק בזמן בית המקדש אסור לעשות בית ושאר דברים כיון שהיה משמש לפניו יתברך, אך חלילה להקל באיסור תורה (מנחת חינוך מצוה הנד). ובכל מה שנחלקו בסעיף זה צריך להחמיר מאוד כי מי יקיל בחשש איסור תורה בחילוקים שאינם מפורשים בתלמוד (שיורי ברכה סק"ח).

תנו רבנן

מצוה לפרסם: לבקשת דודי הרה"צ רבי חיים פסח הורוביץ שליט"א דומ"ץ ואב"ד אשדוד

כאן המקום להודיע כי כל מה שנאמר בהלכות פת עכו"ם ושאר מאכלי עכו"ם, הכל היה בזמנים הקדומים, שבאפית לחם הכניסו קמח ומים, ובשאר תבשילים הכניסו מה שהיה להם, וידעו מה מכניסים במאכל. אבל בזמן הזה, איסור גמור לאכול פת ומאכלי עכו"ם, ומאכלים ומשקים ללא כשרות, על סמך שבמאכלים אלו אין חשש איסור, כי כידוע בהרבה מהלחמים בעולם מכניסים חומר משמר שעשוי משומן מהחי וכן מקומות שמורחים בשומן את התבניות, וכן במאכלים מכניסים בתוכם כל מיני דברים, וכידוע מתחת לאחוז מסויים לא צריך לכתובם ברכיבי המאכל. וגם לא תמיד כל מה שאומרים ברשימות שמחלקים בחו"ל שהכל כשר נכון. על כן יאכל רק ממה שיש עליו השגחה מוסמכת, ומוב לו בעולם הזה ולעתיד לבוא, אמן

לכבוד מזכ"ל הרבנים מערכת דעה ברורה, בחוברת י"ט הלכות בשך וחלב על סימן צ"ב במבוא לחתיכה נעשה נבילה, אמרתי להוסיף כמה מילים.

1. שם באות ג הובא מהפרמ"ג שפתי דעת סק"י שדין חתיכה נעשה נבילה נאמר רק בתערובת הראשון שכל אחד היה מותר עד שנתערבו, אבל בבשר וחלב שכבר נאסרו, אם אחר כך יבשל בשך נוסף עם החלב הזה לא יעשה החתיכה נבילה מהתורה, ומכל מקום נאסר בהנאה מהתורה. עד כאן. ועיין פרמ"ג שפתי דעת סי' צד סק"ד דהוי ספיקא דאורייתא. ועיין שם עוד בחוות דעת.

2. שם אות יב. דבר שיש לו מתירים שנתערב באינו מינו אומרים בו חנ"נ (נקודת הכסף). עד כאן. ועיין פרמ"ג שפתי דעת סי' קב סק"ג שנושאר בצריך עיון בזה במין במינו אם אומרים בו חתיכה נעשה נבילה כשיש בו שיעים

ידידך אהרן מרדכי פערקורן מעיה"ק ירושלים

בית הוראה עדת יראים

בהמלצת הגאון רבי ישראל גנס שליט"א
בראשות ראב"ד בד"ץ קהילת היראים
הגאון רבי משה סאקס שליט"א

הודעה חשובה

הגנו בזה להודיע לתושבי שכונתנו
כי בעזה"ש ית' עלה בידנו
להוסיף שעות קבלת קהל בשעות הבוקר
לרווחת תושבי השכונה

בבית הוראה

שבביהמ"ד "תורה ותפלה"

רחוב הרב סורוצקין 24

קבלת קהל בימים: א-ה
בשעה: 9:00-9:30 בבוקר
1:30-2:00 בערבים

לשאלות גם בדיני ממונות:

הגאון רבי משה סאקס שליט"א
רחוב פנים מאירות 14 טל. 02-5372127

ויה"ר שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה

בברכת התורה
הגבאים

לשאלות בטלפון
למנו"צים:

הרה"ג

ר' שלמה זאב קרליבך
שליט"א
054-842-5411
גם בחנ"מ

הרה"ג

ר' שלום זאב"ד
שליט"א
050-411-8845

הרה"ג

ר' אלעזר דוד גליק
שליט"א
057-315-2713

הרה"ג

ר' שמעון גיימן
שליט"א
054-845-3688

הרה"ג

ר' אשר הורביץ
שליט"א
057-312-7341
גם בעניני סת"ם

~~~ דעה ברורה ~~~

<p>י"ט מנחם אב תשע"ד ברכות נאמנות לאור חיינו ועמדת ראשנו כ"ק מרן האדמו"ר שליט"א ולבנו הרה"צ רבי אהרן מרדכי שליט"א לרגל שמחת בית בעלזא באירוסיו נכדו בנו החתן הבחור החשוב אברהם שמואל צבי שליט"א בשעה טובה ומוצלחת יהא רעוא שמשפעת שמחה זו יושפעת שפעת ברכה ויזכה כ"ק מרן שליט"א להנחותינו לעד מתוך בריאות ונהורא מעליא ומתוך הרחבת הדעת דקדושה. אמן</p>	
<p>ברכת מזל טוב למחותנים החשובים ידידינו הרה"ח ר' חיים שמני שליט"א - אשדוד לרגל אירוסיו בנו החתן ני"ו ידידינו הרה"ח ר' מרדכי הלוי סג"ל לנדאו שליט"א י-ם לרגל אירוסיו בתו הכלה תחי' יהי רצון שהזיווג יעלה יפה ותזכו לרוב נחת</p>	<p>ברכת מזל טוב למחותנים החשובים ידידינו הרה"ח ר' יוסף יונתן ברייש שליט"א לרגל נישואי בנו החתן שליט"א י-ם ידידינו הרה"ח ר' יהושע אלעזר עדאל שליט"א י-ם לרגל נישואי בתו הכלה תחי' יהי רצון שהזיווג יעלה יפה ותזכו לרוב נחת</p>
<p>הגמ"ח המרכזי הלואות בפריסה של יותר מ-150 תשלומים! אחראי: הרב אברהם ארנפרוינד 0504150605</p>	<p>יעקב מנצר ביטוחים 02-5370030</p>
<p>ברכת מזל טוב לאיש החסד הרב אליהו פלי שליט"א לכבוד השמחה במעונו בשמחת אירוסיו בנו החתן היקר נועם ני"ו אך טוב וחסד ירדפוך כל ימי חייך ותזכה לרוב נחת מכל יוצאי חלצריך. אמן</p>	<p>לעילוי נשמת אביו הרה"ח ר' מנחם יהודה בן הר"ר אלעזר חיים ז"ל ואמו מרת פנינה בת הר"ר יעקב ע"ה הונצח על ידי ידידינו בנם הרה"ח ר' יעקב מנצר שליט"א</p>
<p>מעוניינים לשמוע על פרשת שבוע אמונה הלכות ענייני דינא וחידות ועוד הכל בקו היהדות במספר 0548516272 באישור גדולי ישראל ובפיקוח רבנים בנשיאות האדמו"ר מפיאסצנא שליט"א אנו ממשיכים במבצע ההשקה ה-1000 הראשונים שמתקשרים ושומעים יותר מדקה ומשאירים הודעה למערכת עם מספר טלפון ושם נכנס להגרלה זיכוי קניה ע"ס 200 ש"ח</p>	
<p>לתרומות ולהנצחות: אשר הורוביץ. רחוב אהליאב 34 י-ם. פלפון 0573127341 דוא"ל asher7321@gmail.com בנק המזרחי סניף 417 חשבון 168880 כל הזכויות שמורות</p>	

מעוניינים לשמוע על פר"ש, אמונה, הלכות ענייני דיומא וחידות ועוד

באישור גדולי ישראל ובפיקוח רבנים
בנשיאות האדמו"ר מפיאסצנא שליט"א

הכל בקו היהדות

במספר 054-8516272

אנו ממשיכים במבצע ההשקה ה-1000 הראשונים שמתקשרים
ושומעים יותר מדקה ומשאירים הודעה למערכת עם מספר טלפון
ושם נכנס להגרלה זיכוי קניה 'ע"ס 200 ש"ח

מסלולים שאסור לפספס במחיר שאסור לפספס!

המסלולים הטובים של הקיץ,
עכשיו בימי מכירות מיוחדים!

דרכי שלמה - מס' 1 במסעות הקיץ!

כל הפרטים בפרוספקט המהודר שלנו!

לדר Design | 054-8422163

'דרכי שלמה'

לפרוספקט, לפרטים ולמבצעי מכירות משתלמים:

073-796-0118 / 054-842-6204

אימייל: 426204@gmail.com